

РУСИН

www.rusynacademy.sk

RUSÍN r. XIX, č. 3 / 2009

ЦІНА 36 КОРУН (1,2 €)

**ПгДр. Анна
ПЛІШКОВА, ПгД.:**

*Списовный язык як
інструмент етнічної
орьєнтації Русинів (6)*

Мгр. Гавриїл БЕСКИД:

*К юбілею кубеколоґа
Франтішка Данцака*

**Проф. Др. Михал
ФЕЙСА:**

*Тенденції розвою
нормованя руского
язика войводянских
Руснацох*

Проф. Др. Міхаел МОЗЕР,
професор Віденської універзیتی,
Інштїтуту славїстїкы, котрый ся
інтересує і русиньскым языком

**ПРЕДСТАВИТЕЛІ
І ІНШЫХ НАРОДІВ
ІНТЕРЕСУЮТЬ СЯ
РУСИНСТВОМ:**

Сідонія МУССНЕР,
штудентка Віденської
універзیتی, котра пише
діпломову роботу і о
русиньскім языку

о. ПаедДр. Франтішек ДАНЦАК,
віцеканцеларь Грекокатолицького
архієпіскопского уряду в Пряшові,
якый написав много работ о Русинови –
о. Емілови Кубекови.

КУЛТУРНО-ХРІСТІАНЬСКЫЙ ЧАСОПИС

Стало ся уж традиціов, же в літніх місяцях до родного краю своїх предків приходить група Русинів із США. Так тому было і того року, кідь на Словеньску перебувала така група од 24. юна до 2. юла під веджінём віцепрезидента Карпаторусиньского общества з центром у Піттсбургѹ, Діном Польшком. Група 25. юна як першу навщівила редакцію *Русина* і *Народных новинок* а потім ся на памятку сфотоила коло Памятника Александрови Духновичови.

Фото: П. Крайняк

Америцькы Русины в тот день навщівили і Грекокатолицькый архієпископский уряд у Пряшові, де їх прияв митрополита Грекокатолицькой церькви на Словеньску, архієпископ пряшівський, Монс. Ян Бабяк, СІ. На фотці ведно з віцеканцеларём Франтішком Данцаком під портретом благореченого єпископа-мученика, Русина – Павла Петра Гойдіча.

Фото: А. З.

ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД., Інститут русинського язика і культури
Пряшівської університету в Пряшові, Словачія

Списовный язык як інструмент етнічної орьєнтації Русинів (6)

Русинський язиковый вопрос на Словакії в міджвійновім часі

В подобнім дусі як на Підкарпатській Русі, ся вела і народностна робота Русинів на Словакії, котрым як народностній меншынї чеськословенська устава з року

ского язика в россягу найменше по три години на тыждень. То значить, же в р. 1938 на Словакії было доведна 168 русинських народных школ а в далшых 43 ся счастья учів русинський язык.²

В міджвійновім часі русинська орьєнтація в пряшівскім регіоні докінця раховала з кодифікаціов дакотрых діалектів Русинів на списовный русинський язык. Операла ся о язикову практіку в русинських школах з кінця 19. ст. і зачатку 20. ст., як і о популярны ґраматіки і чітанки Августина Волошина, котры в новшых выданнях ся вживали і дале. За створіня окремого язика ся 13. януара 1920 в Пряшові высловили участници засіданя в рамках тзв. „анкеты профессоров ґреміальных училищ“, на котрім ся діскутовало о потребі учебників русинського язика. Авторы учебників мали выходити з народной бісіды, але термінологію мали приспособити ґраматіці російского язика.³

Карпаторуський язык на Словенську так од зачатку здобыв найміцнішу позицію. В основі то був російський язык, доповнений множеством діалектных слов. Автором букваря і чітанки був Іван Кізак уж зачатком двадцятых років.⁴ ґраматіку того язика написав Александер Седлак в р. 1920 і выдав ей у Пряшові під назвов *Грамматика русскаго язика для народных школ епархии Пряшевской*. Ёй основу творила російська ґраматіка з передреволюционного часу зо старым етімологічным правописом, який хосновав 35 літер, окрем іншого *ѣту*, *ѣ* (*ять*), *ы*, *э*, *ь*. До ґраматіки были загорнуты і правила орфоєпії, подля котрых у высловности ся вживали містны формы, в словній засобі были слова з російского язика і з містных діалектів, ґраматічны правила были подобны як у російскім а счастья і в українськім языку, враховано многих містных архаічных форм і суфіксів.

Тот язык обґаєвала в першім ряді часть церковной і світської інтелігенції. Хосновав ся в школах і був означований як „народный руський“ язык. В офіціалнім контактї ся означовав тыж як „русский язык“.⁵ В основі то была суміж діалектных, російских і церковнославянських елементів, котра ся называть і як „язычие“. Тоту подобу язика мож поважовати за пробу створити окремый літературный язык, котрый хоць выхидив з тогдышней завжываной практіки, але не був первістный ани общо ацептованый. Сучасно тыж непрямо презентовав ідею, же містны Русины суть окремим выходославянськым народом і в тім розуміню суть одлишны од Росіян і Українців.⁶

ГРАММАТИКА

РУССКАГО ЯЗЫКА

ДЛЯ НАРОДНЫХЪ ШКОЛЬ ЕПАРХИИ ПРЯШЕВСКОЙ

□□□

ИЗДАННАЯ ПОДЪ РЕДАКЦІЕЙ

ЮАННА Ф. КИЗАКА

СЛАВНАГО НАДЗІРАТЕЛЯ ЕПАРХІАЛЬНЫХЪ ШКОЛЬ

□□□

СОЧИНИЛЪ

АЛЕКСАНДРЪ ИВ. СЕДЛАКЪ

ПРОФЕССОРЪ ПЕЩОУЧИНТЕЛЬНОЙ ПЕДАГОГІИ
ОДОБРЕНІЕМЪ ЕПАРХІАЛЬНОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА
ПРЯШЕВСКАГО ПОДЪ Ч. 1291. — 1920.

ПРЯШЕВЪ, 1920.

ИЗДАНИЕ КНИЖНОЙ ТОРГОВЛИ ШТЕРА
КНИГОПЕЧАТНІА СВ. „НИКОЛАЯ“ 1920—1921.

• Титулна сторінка ґраматіки карпаторуського язика, яку зложыв Александер Седлак в р. 1920 і выдав ей у Пряшові під назвов *Грамматика русскаго язика для народных школ епархии Пряшевской*. Ёй основу творила російська ґраматіка з передреволюционного часу зо старым етімологічным правописом.

1920 ґарантовала право вживати свій материнський язык в уряднім контактї і в пресі, а в селах, в котрых жыло мінімално двадцять процент жытелів, в роднім языку могли вести і навчаня в школах.¹ І хоць ту были серьезны проблемы в політичній і економічній области, в міджвійновім періоді слідно поступне зліпшованя ситуації в сфері культуры. Очівісно, протесты з боку Руськой народної партії і пряшівского ґрекокатоліцького єпіскопства, як і новозникнувшего (в р. 1937) Русинського народного комітету (*Руський народный комитет*) мали позітивный вплив і на школьску сферу. В роках 1932 – 1937 чеськословенське міністерство школства поволило, жебы 59 народных школ зо словацького язика перешло на русинський а в 43 далшых ся завело навчаня русинь-

Обсяг

• ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД.: *Списовный язык як інструмент етнічної орьєнтації Русинів (6)*, 1. – 3. стор.

• ПгДр. Марія МАЛЬЦОВСКА: *Осиф Кудзей і ёго очіста чоловіка*, 4. – 6. стор.

• Инж. Іван ФРІЦЬКЫЙ: *При Памятнику А. Духновичови было нам барз добрі*, 6. – 7. стор.

• Мґр. Гавриіл БЕСКИД: *К юбілею кубеколога Франтішка Данцака*, 8. – 9. стор.

• Мґр. Александер ЗОЗУЛЯК: *Представителі і інших народів интересуют ся русинськым языком*, 10. – 11. стор.

• Андрій КОПЧА: *То уж 20 років...*, 12. – 13. стор.

• Проф. Др. Михал ФЕЙСА: *Тенденції розвою нормованя руского язика войволянских руснацох*, 14. – 17. стор.

• Олена ПЛАНЧАК-САКАЧ: *Ученє руского язика прави „бум“*, 17. стор.

• о. Михаил ХОЛОШНЯЙ: *Нашо кніжки укажу яки зме*, 18. – 19. стор.

• Мґр. Младен КЛЕМЕНЧІЧ: *Мне була чесц помогнуц у прирхтованю виданя*, 19. стор.

• Микола РІШКО: *Хто сьме, кідь не Русины?*, 20. – 21. стор.

• Валерій ПАДЯК: *Нам из вітцєвов тіточков доведна майже півдругасто років!*, 22. стор.

• Инж. Мартін КАРАШ: *„Сердцём ем Русин“*, 23. стор.

• Мґр. Міхаіл ДРОНОВ: *В Москві была обґаєна дізертація з русинського язика*, 24. стор.

Русинську лінію на Словакії підпорвало главно грекокатолицьке єпископство, в першій ряді єпископ Павел Петро Гойдич, ЧСВВ. Барз важне місце в старостливости єпископа Гойдича о властну єпархію мала підпора розвою церковного шкoлства. В міджівоєновім періоді під справов грекокатолицької церкви были школы вышиткых трёх ступнів – **основны** (народны школы⁷), **середні** („мала семінарія“ Грекокатолицької богословской семінарії, Грекокатолицький руський учительский устав, Грекокатолицька руська міщанська школа, Грекокатолицька руська реална гімназія (од року 1936), і **высоки** („велика семінарія“ Грекокатолицької богословской семінарії).

• Титулна сторінка часопису Душпастырь, котрый виходив в Ужгороді. Спочатку був призначений лем про Мукачовську єпархію, але в роках 1924 – 1933 ся став офіціалным органом і Пряшівської єпархії, рекомендованым як читаня про священників.

Вызначным кроком єпископа Гойдича ся стала проба штандартізувати списовный язык, який ся вживав у школах єпархії. Єпископским писмом ся обернув на Реферат Міністерства шкoлства і народной освіти в Братіславі в р. 1930, в котрім жадав поволити навчаня в „карпаторуським“ языку.⁸ Із жаждотів змінити навчалный язык ся обернув і на міністерство шкoлства в Празі а двараз тыж на президента Т. Г. Масаріка – писмами з 14. марца 1932 і з 26. юна 1934. Свої активіты розумів як народну і патріотичну повинність.⁹ Гойдич одмітав російський і український язык а основу будучого русиньского списовного языка глядав у народній бісіді. Але фактом зістає, же Гойдичова проба штандартізувати язык у практиці ся реалізувала недослідно, о чім свідчить тогочасна преса єпископовых нежычливіців. У сільських школах і далє ся учіло подля рішіння, але главно подля языковых компетенцій конкретных учителів.¹⁰

У звязи з ініціативами єпископа Гойдича завести до школ карпаторуський язык, докінця ся говорить о „процесі русифікації (або русинізації) шкoлства,“ який спадать до року 1930, коли „у дакотрых выходословацьких селах наростала кількість школ, які жадали зміну навчалного языка зо словацького на „підкарпаторуський“ або „руський“.“¹¹ Масовий характер тотя акція набыла од року 1932 (в р. 1933 зміну жадало коло 100 сел).

Ініціативы русиньских церковных і політичных діятелів ся стали мотиваціов про сполок *Словенська ліга (Slovenská liga)*,¹² жебы од р. 1932 ся зачав інтензивніше займатися ситуаціов грекокатоліків словацької народности. Наприклад, десятый конгрес *Словенської ліги*, котрый був 8. – 10. юна 1934 в Спільській Новій Всі, ся уж не займав лем шкoльськими аспектами словацько-русиньских одношін, але русиньским вопросом в цілім.¹³ В навязности на резолюцію конгресу *Словенської ліги* односно русиньского вопросу, в р. 1935 вышла робота Яна Румана під назвов *Otázka slovensko-rusínskeho romeru na východnot Slovensku*, котра выкликала жыву реакцію як в словацькій, так у русиньській громаді. Подля слов Я. Румана „в тій брожурі на основі богатого нашого матеріалу, роздобытого на конкретных місцях, варовали сьме словацьку громаду перед небезпеков русиньского руху на выходній Словакії, котрый веде к русифікації словацьких грекокатоліків і к одорваню дакотрых областей выходной Словакії к Підкарпатській Русі“.¹⁴

Потребу рішати словацько-русиньскы одношіня фіксували резолюції з робочих зьяздів, порад і конгресів *Словенської ліги* на выходній Словакії, котры жадали „...створити самостатне єпископство про словацьких грекокатоліків, котрого дієцезны граніці мусять совпадати з країньськими граніціями. На челі

того єпископства ний стоить Словак.“¹⁵ За права словацьких грекокатоліків пропагачный одбор *Словенської ліги* зорганізував дакілько маніфестацій а почас р. 1937 ся інтензивно глядав вгодный кандидат на грекокатолицького єпископа – Словак. Але зміна на челі єпископства в Пряшові не настала. Єпархію і далє вів як апостольский адміністратор П. П. Гойдич, прихылник ідеї самобытности русиньского народа. Окреме ся старав о грекокатолицьке шкoлство в самім Пряшові, котре поважовав за основу про выхову інтелігенції єпархії. Має найбільшы заслуги на створіню Руської грекокатолицької гімназії в Пряшові в р. 1936, причім дбав на то, жебы ся даремно не выострєвали одношіня міджі репрезентантами розлічных народно-культурных орьєнтацій.

Церков тыж традично впливала на цілый культурный жылот, окреме на селах і в низшых верьствах народа. Як тіпичный приклад того яву мож увести пряшівску грекокатолицьку єпархію в часах єпископа Гойдича. Беручи до увагы факт, же переважна часть єй парохій была на северовищодній Словакії, т. є. у єднім з найбіднішых регіонів ЧСР, а вызначна часть віруючих той єпархії ся голосила за Русинів, етніцита котрых была спершу звязана з конфесіоналітов, значіня діятельства церкви на культурнім полю іщі веце наростало.

Чеськословенська легіслатива створила шырокий простор на розвоі діятельства сполків. Так vznikли многы культурны, освітны, научны і іншого характеру організації, членами котрых ся стали і грекокатоліцькы віруючі. Ани єпископ Гойдич ся не ставляв легковажно к многым культурным ініціативам світського характеру.

Неоддільнов частів культуры і освіти традично была і є выдавательська робота. Єпископ Гойдич найвеце підпорвав неофіціалный друкований орган єпархії *Русское слово*, котрый виходив у роках 1924 – 1939, і під веджінєм окремых шефредакторів симпатізував з розлічними выходо-славянськими народными ідеологіями – російськы, карпаторуськы, але і українськы.¹⁶ К 10-річному юбілею вознику (1934), новинкы од єпископа дістали архіпастьєрське благословліня, в котрім стояло: „*Kromi sv. vıry katolíčeskoj „R. Slovo“ budet služiti i v druhom desjatilitiju otečestvu i karpatorusskomu narodu. Prohramoju jeho budet i nadařše kulturno prosviřčati, narodno osvidomlati Rusinov, vsehda v katolíčeskom duchi, a to na tom jazyku, kotoryj on najlehře rozumijet, kotoryj za svoj deržit, kotoryj lubit, na ktorom hovorit.*“¹⁷

В роках 1924 – 1933 офіціалным органом Пряшівської єпархії, рекомендованым як читаня про священників, був часопис *Душпастырь*, котрый виходив в Ужгороді. Спочатку був призначений лем про Мукачовську єпархію, але пізніше ся став часописом обидвох грекокатолицьких єпархій. Першым єго шефредактором був о. Юлій Гріґаші, котрый симпатізував скоріше з українським рухом.¹⁸ Од року 1928 зачав часопис редіговати знамый діятель Мукачовської єпархії о. Александр Ільницький, котрого світонагляд був синтезов локального підкарпатського патріотізму, самобытного „общеруського“ пересвідчіння і промадярьских політичных симпатій. Уж в р. 1927 часть священників Пряшівської єпархії похыбовала о потреби поважовати часопис *Душпастырь* за офіціалну періодіку.¹⁹ Найбівшов причінов было підозріння з українізації. Внаслідку зменшующой ся популярности часопису, яку вы-

• Титулна сторіна тижденника *Русское слово*, який виходив у Пряшові в роках 1924 – 1939. Быв неофіціалным друкованым органом Пряшівської єпархії, який підпорвав єпископ Павел Петро Гойдич, ЧСВВ. З языкового боку розвивав традиційный карпаторуський язык.

кликало непропорціональне заступління статей о Мукачовській єпархії на укор інформації о Пряшівській єпархії, і на основі рішення єпископа Гойдіча з р. 1933, часопис перестав бути офіціальним органом Пряшівської єпархії.²⁰

Споміджі обществ найпопулярнішим в кругу грекокатоліцької інтелігенції было *Русское культурно-просветительное общество имени Александра В. Духновича*, котре vznikло в Мукачові в р. 1923. Хоць центр общества був в Ужгороді, в р. 1929 організація мала на выходній Словакії 18 бібліотек, 13 драматичных кружків, три оркестры і шість співацьких груп.²¹ В р. 1930 ся пряшівска філіалка общества з правового аспекту стала незалежною од ужгородського центра. Членове новой пряшівської організації за територію свого самостатного діятельства означили ціле Чеськословенсько з вынятком Підкарпатської Руси.²² На розділ од ужгородського центра, пряшівске Общество А. Духновича ся тримало златой середній путі міджі „общерусское“ культуров і самобытнов домашнёв (в тім часі *карпаторуськов*) культуров Русинів, котры ся розвивали в цілком одлишних условиях, як другы выходны Славяне.

Українофільска орьєнтація вцілім на Словакії не мала силны позиції. В тім аспекті діяла організація *Просвіта*, котра vznikла в р. 1920 в Ужгороді, але на території Словакії мала лем дакілько членів. Пряшівска філіалка той організації офіціально vznikла в р. 1930, ей председом ся став о. Емануїл Бігарі.²³ В декларації сполку ся председа Бігарі і секретарь Еміл Андрейковіч²⁴ пригваряли к Русинам, котры подля них были не „Карпаторосы“, але „Русини-Українці“.²⁵ Друкованым органом пряшівської *Просвіты* были новинки *Слово народа*. З недостатку фінанцій в р. 1931 – 1932 было выданых лем 15 чисел.²⁶ *Слово народа* дакілько раз прямо напало на єпископа Гойдіча за єго народностну політику,²⁷ што выкликало єпископову неспокойність з пряшівськима українофілами. Сполк але не мав ниякы філіалкы по селах пряшівського регіону, і зато формулюючи ся ту українофільський рух не перекрочив рамки дакількох членів з рядів інтелігенції.

В міджвійновім періоді міджі Русинами пряшівського регіону доміновали лем дві выразны народно-культурны концепції: російська і русинська, якы часто было проблематичне распознати єдну од другой. Обидві ся выголошували за *карпаторуськы*, одкликовали ся на традиції діятелів 19. ст. Духновича і Добрянського, і были проти уводжованю „неприродного українського діалекту, жаргону“ з Галичі,²⁸ котрый ся хосновав на Підкарпатській Руси. Русофілів спочатку репрезентовав Др. Антоній Бескид, тогдышній председа Центральной карпаторуської народной рады, котрый проти українофільських проявів остро выступав на офіціальних місцях, як і в русинській і в чеській пресі. Підтримували го тыж симпатизанты з Руської народной партії, котры жадали, жебы ся до містных школ завело навчання в російськім языку і симпатизували з думков „єдного руського народа од рікы Попрад аж к Тихому океану“.²⁹ Їх списовнов нормов ся стала ґраматика редіґована Євменієм Сабовом з року 1924, автором котрой був російський емігрант Александер Гріґорьев.³⁰ На ню надвизували і далшы роботы подобного характеру авторів Михайла Василенка, Івана Добоша, Павла Федора, Михайла Микиты і ін.

Проросійскы орьєнтована інтелігенція на Словакії ся ставила неґативно к українофільськым тенденціям в рішіню языкового вопросу Русинів у Чеськословенську, котры были нераз зо значным порозумінєм приниманы, докінця і непрямо підпорованы Прагов, затоже „найвысшы владны кругы в українізації меншыны виділи менше зло, бо Україну оклицену Росієв, Польщов і споенцієм Румуніов покладали за менше небезпечну про цілостность Чеськословенська, як евентуалны імперіалны амбіції єднотной Росії. В русинській орьєнтації зась традично виділи, даколи і правом, інтересы Мадярицины“.³¹

Конфлікт трьох концепцій списовного языка про русинське жытельство на Словакії ся выострив у 30-х роках 20. ст. Мотиваціов к тому была в першім ряді тогочасна політична ситуація на Підкарпатській Руси. У выостреній атмосфері на серьезне рішання языкового проблему не было достаток сил, часу ани дякы.

ПОЗНАЧКЫ:

- 1 *Ústava Československé republiky*. Praha, 1921, с. 30-32.
- 2 Шыршу штатистику поз. у ВАНАТ, Іван: *Шкіпляна справа на Пряшівщині в період домюнхенської Чехословащини*. In *3 минулого і сучасного українця Чехословаччини*. Педагогічний збірник, № 3, Братислава, 1973, с. 159-195.
- 3 ШТЕЦЬ, Микола: *Боротьба за літературну мову українців Східної Словаччини в 1919 - 1945 рр.* In *Жовтень і українська культура*, Пряшів, 1968, с. 285.
- 4 MAGOCSI, Paul Robert: *Rusínska jazyková otázka znovu nastolená*. In MAGOCSI, P. R. (ed.): *A new Slavic Language is born. The Rusyn Literary Language of Slovakia. / Zrodil sa nový slovanský jazyk. Rusínsky spisovný jazyk na Slovensku*. New York, 1996, с. 23.
- 5 Ціт. подля ШТЕЦЬ, Микола: *Боротьба за літературну мову...*, с. 285.
- 6 Тамже, с. 286.
- 7 На основі схематизму з року 1931 в єпархії было 167 церковных народных школ. Штатных народных школ было лем 24. Поз. *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholici dioceseos Fragopolitanae (Prešov-Prjašev) pro anno Domini 1931*. Fragopoli, 1931, с. 189-196.
- 8 ШТЕЦЬ, Микола: *Літературна мова українців Закарпаття і Східної Словаччини (ліля 1918)*. Братислава, 1969, с. 107.
- 9 LETZ, Róbert: *Postavenie gréckokatolíkov slovenskej národnosti v rokoch 1918 - 1950*. In DORUL'A, Ján (ed.): *Slovensko-rusínsko-ukrajinské vzťahy od obrodenia po súčasnosť*. Bratislava, 2000, с. 107.
- 10 Поз. напр. *Народная Газета*. Годь издания VIII-й, 19/1931, с. 2.
- 11 Ціт. подля LETZ, Róbert: *Postavenie gréckokatolíkov...*, с. 106. Переклад А. П.
- 12 Сполк *Словенська ліга* на Словакії vznikнув з ініціативы Ігнаца Гессая 22. 10. 1920. Ёго цілем было старати ся о культурны і матеріалны потреби Словаків, главно в областях, де жили ведно з народностыма меншынами часто як велика меншына. На основі рішання Повіренництва внутра был 13. 11. 1948 злучений з *Матицею словенською*.
- 13 О тім поз. *Zápisnica X. kongresu Slovenskej ligy, konaného 8., 9., a 10. júna 1934 v Spišskej Novej Vsi*. In *Slovenská liga*, 11, ч. 7-8, 1934, с. 204.
- 14 RUMAN, Ján: *K slovensko-rusínskemu problému*. In *Národné noviny*, 66, ч. 106, 14. 12. 1935, с. 1. Ціт. подля LETZ, Róbert: *Postavenie gréckokatolíkov...*, с. 109-110.
- 15 *Zápisnica o XII. Kongrese Slovenskej ligy v Bratislave*. In *Slovenská liga*, 13, ч. 9, 1936, с. 290. Ціт. подля LETZ, Róbert: *Postavenie gréckokatolíkov...*, с. 112.
- 16 Список редакторів поз. в ПЕКАР, Атанасій В., ЧСВВ: *Нариси історії Церкви Закарпаття*. Рим - Львів 1997. Т. II., с. 282.
- 17 Ціт. подля BIRČAK, Ján (ed.): *Slovo episkopa Gojdiča*. Prešov, 2004, с. 144.
- 18 ПЕКАР, Атанасій В., ЧСВВ: ціт. р. Т. II., с. 220-221.
- 19 *Душпастирь*. Рочник IV., 9/1927, с. 513.
- 20 *Русское слово*. Годь изд. XI., 1/1934, с. 4.
- 21 ВАНАТ, Іван: *Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини*. Кн. 1 (1918 - 1938). Братислава - Пряшів, 1979, с. 328.
- 22 *Руській земледілець*. 2-ой годь издания, 91/1930, с. 1.
- 23 О нім поз. КОВАЧ, Федір та кол.: *Краєзнавчий словник русинів-українців*. Пряшівщина. Пряшів, 1999, с. 41-42.
- 24 Тамже, с. 27.
- 25 Текст декларації поз. в Архіві Грекокатоліцького єпископства в Пряшові, ПС, інв. ч. 65, сіґн. 58.
- 26 Бібліоґрафію тых новинок поз. в ШЕЛЕПЕЦЬ, Йосиф: *Слово народа*. Prešov, 2000, с. 25-36. Таксамо поз. штудію: ШТЕЦЬ, Микола: *Газета „Слово народа“ в боротьбі за українську мову в Східній Словаччині на початку 30-х рр.* In МУШИНКА, Микола (головний редактор): *Науковий збірник Музею української культури в Севицку*, 3, Пряшів, 1967, с. 329-342.
- 27 Отворене писмо Гойдічови поз. в ціслі 5 з 1. марта 1932. In ШЕЛЕПЕЦЬ, Йосиф: *Слово народа*. Prešov, 2000, с. 29.
- 28 Ціт. подля МАҒОЧІЙ, Павел Роберт: *Русини на Slovensku*. MAGOCSI, Paul Robert: *Rusini na Slovensku*. Prešov, 1994, с. 161-162.
- 29 Тамже, с. 161-162.
- 30 *Грамматика русскаго языка для средних учебных заведений Подкарпатской Руси. Составлена под редакцией Евм. Ив. САБОВА*. Ужгород, 1924.
- 31 Ціт. подля KONEČNÝ, Stanislav: *Rusini na Slovensku a vývoj otázky ich spisovného jazyka*. In: *Človek a spoločnosť. Štúdie a články*. www.saske.sk/casi/1-2000/konecny2.html, с. 11. Переклад А. П.

ARCHIPASTYRSKIJ LIST
O. PAVLA GOJDIČA, ČSVV
apostolskoho administratora jeparchii prijaševskej

Lubim naš Russkij narod i rabotajte za neho.
Dorohi moji Bratia! Na široko otvorte serdca Vaši i prijmite do Vašej ľubovi naš bidnyj, opuščenyj, ale dobryj, lipšu dofu zasluhujučij Russkij narod. Tak jeho duši, jako i narodnosti nebezpeka hrozit. Vorohi bez čisla rozmnožilisja okolo neho. Propadnut naši Rusiny, Rusiny Duchnoviča, Pavloviča, Velikoho Valija, jesli ne podame im pomočnu ruku. A kto zavannyj do toho boľše, jak my, provaditeli naroda, kotorych Hospod Boh povolal i pomistil na čeli jeho. Nas obremeňajet otvičaľnosť tak za religioznu, jak i nacionalnu budúcnost jeho i pred Bohom, i pred ľudmi, i pred istorijeju.

V interesi podnesenija našoho naroda berimsja otvažno, mužno, bezkorystno do roboty. Čerez intenzivnu pastoraciju privedme jeho do Hospoda Boha; pokriпme jeho v viri i v ľubovi do Boha i bližňaho. Majme starosti na to, čtoby naš Rusin ne liš v svojej katolíčeskej viri byl nepokolebimyj, ale čtoby i svoj vostočnyj obrjad poznal, porozumil jeho, ščiro poľubil, čtoby ne potreboval za čužim ohľadatisja i svoje zališiti ...

A. M. D. G.
1930

• *Часть Архіпастырського листа о. Павла Гойдіча, ЧСВВ (1930), адресованого священникам єпархії, як приклад карпаторуського языка того часу в конфесійній сфері. Автор в нім вызиваєть священників любити і помагати русинському народу і нести відповідність за єго так реліґіозну, як і націоналну будущність перед Богом, людми і перед історієв. (Копія перевезза з BIRČAK, Ján: Slovo episkopa Gojdiča. Prešov, 2004, с. 48-49.)*

ПгДр. Марія МАЛЬЦОВСКА, Інститут русинського языка і культури Пряшівської університету в Пряшові, Словакія

Осиф Кудзей і ёго очіста чоловіка

• Осиф КУДЗЕЙ із Нягова – байкарь, поет, переклада-
тель церковных текстів. Фотка: А. З.

Осиф Кудзей (1952) – новый феномен в новодобій русинській літературі. Поступно ся приправляв, а проявив ся, глвно 2008 року, кідь му у видавательстві *Русин і Народны новинкы* вышли три книжкы. Знали сьме го іщі в 70-х роках як артисту-аматера, який уж тогды на Фестивалі драмы і умельцького слова в Міджіл а б і р ц я х выходжовав стежку свому

русинському языку. Колектів, в яким грав, де были самы талантованы люде, був інакшый на українськім фестивалі тым, же грав по русиньскы і тведро обгаёвав фарбы русиньского діалекту перед тзв. українськов поротов. Осифа сі памятаме глвно як комеділаного герця. Аматорьскому театру присвятив 15 років свого жывота. Може, якраз тотя стріча з найвысшым умёнём в літературі, з драматічным умёнём, му ай отворила новы горизонты умельцького приїманя світа. Може якраз тоты комічны ролі, сміх через слызы, ся стали передобразом ёго баёк. І хоць, правда, байкы тяжко порівновати з гуморныма творами, бо суть то высоко критічны, морально-поучны стишкы, найчастіше черпаючі темы зо жывота звірят, але і рослин або предметів, які несуть знакы характеру людей.

Осиф Кудзей, і хоць добрый хрістіан, ку чому був вихованый в побожній родині дома, де на нёго мала великый вплив ёго мати, в кутику души все був ребелом в добрім розумію того слова. Не любив несправедливість, неправду, понижованя чоловіка. Все прагнув быти слободным, а слободу видів у споїну з высшов духовнов силов, з таков, котра заспокоює чоловіка не на куртый час, але до кінця ёго жывота. А духовны розміры чоловіка суть в споїну з Богом. Отворіня дверей демокрації іщі в р. 1968 позначило ёго далшый жывот. Тогды як молодой паробок написав своє перше привитаня владыкови Гопкови, котрый пришов до нягівской церькви. На обалці своєї найновшой книжкы *Пацеркы* автор пише: „У вісемдесятых роках минулого стороча пришов на Лабірціну (до Рокытова) новый священник о. Франтішек Крайняк, з котрым сьме вытворили перекладательскый тім і зачали сьме перекладати релігійны і літургійны тексты з

языка церьковнославянського до языка Русинів. Была то сізіфовска робота. Не было словників, правил, не было кодифікованого русиньского языка, вшытко сьме творили „за походу“. (Так ся творили і першы пореволучны русиньскы новинкы – *Народны новины*, часопис *Русин*, першы книжкы – М. М.)

Із слов автора ся дізнаєме, як vznikли малы великы духовны перлы, якими суть *Малый грекокатолицькый катехізм про русиньскы діти, Євангелії і апостолы на неділі і свята цілого року*, як автор написав *Акафіст священномученикови П. П. Гойдичови*, котрый выдало Общество св. Йоана Крестителя, як зачав сполупрацювати з василіаньскым *Благовістником*, де був тогды шефредактором еромонах Й. В. Тімковіч, ЧСВВ, часописом Общества св. Йоана Крестителя *Артос*, *Грекокатолицькым русиньскым календарём*, з часописом *Русин і Народны новинкы*... Од 1999 року ведно із Сергеём Сметанком, старостом села Нягів, канторує в містній церькви. На обалці споминой книжкы читаєме дале о тім, же як кантора го заінтриговало єдно діло, а то же „нашы прекрасны стародавны мелодії церьковных пісень мають так языково помішаны тексты, аж страх. Жебы сохранили тоты мелодії і про наступны генерації, вытворив ем про них цалком новы тексты в кодифікованім русиньскім языку (коло 50 пісень) ...“ Уж вышли книжно під назвов „*Duchovny pisňi*“ (Obščestvo sv. Joana Krestiteľa, 2008).

Значіть, родинна атмосфера, розвиваня театралных способностей, вплив на ёго характер доброго душпастыря Франтішка Крайняка, Василя Кундрата, Яна Блашка, наступ третёго возроджіня Русинів на Словакії – то є пару важных обставин, які позначили будучого писателя. Не меншы важніша є народна русиньска комуніта, в якій автор жыє. Тото має окреме місце в ёго творах. Характер русиньского чоловіка. Лабірціна! Оспіваный то регіон многыма авторами. Іваном Мациньскым, Петром Гулом, Михайлом Шмайдом, Аннов Галчаковов, Штефаном Смолеём і рядом іншых. Любити своє. Є то велика пасія. Каждый автор то робить по своєму. Осиф Кудзей тыж має свій приступ ку свому родному селу Нягову, де ся народив, де з родинов жыє, творить, але тыж к Лабірцю, Красному Броду. Не іде ту так о село ці місто, бо на цілім світі ся найдуть Сорокы, Пацята, Лишкы, Суку, Мышы, Вовци, Ягнята, птахы і звірята вшлиякой масти. Байкарёви Осифови Кудзеєви іде о чоловіка, котрого він скрыв за судьбу тых звірячых і пташачых героїв. Звіратка, річі, птахы суть на долони. В них файно видно характер чоловіка, який знає быти гіршый за скотину, характеры Русинів, што ся в чужім світі поінакшують і выходять на сміх, людей, в яких мамона грошей, богатства є на першім місті. Наприклад, така байка з першой книж-

кы О. Кудзея **Мудрость живота**, як **Анкета (Перед списованём людей**, с. 80):

*У фабриці коло буфету
Робив єм малу анкету
Міджі Вороблятами,
Котры суть родом Вороблями.
Опросив єм ся пару звірів:
– Як списованя звірів буде,
Слободно vybrати є можность,
Яку запишете собі народность?
– Дроздячу, – одповіли в моменті, –
Бо таку маме в документі;
Што є в обчаньскім превказі,
То треба мати на увазі!
Посмотрив і я зо жарту
На свою ідентіфікачну карту,
А она, люде, така тонка,
Же там не є така колонка
Ани спереду, ни зозаду.
І взяв я птахів до парады.
Но птахы покы зыли паркы,
Нашли собі іншы выгваркы.*

Або байка **Выповнене желаня** (с. 32):

*Єдного дня при валові
Повіло Паця газдови:
– Одповідж мі, прошу тебе,
Чом не виджу красу небес?
Чом то так, повідж мі, пане!
– Обіцям, раз ся так стане!*

*Паця не жерло, не пило,
Лем квичало цілов силов.
– Газдо, дотримай уж слово,
Бо ті здохну під валовом!
Газда твердив зась і зась:
– Іщі не настав час!*

*Паця квичало все знова,
Аж газда дотримав слово –
Можу вам повісти сміло,
Же оно небо виділо.
Вірьте, стало ся то. Коли?
Тогды, як го закололи.*

*Суть желаня, люде любы,
Што нас ведуть до загубы.
Чом сі не знаме одперти
Тото, што нас веде ку смерти?*

А так бы сьме могли продовжовати уводжовати байкы з другой книжкы Осифа Кудзея **Байкы-забавляйкы**, яка вышла тыж 2008 року і тыж у видавательстві *Русин і Народны новинкы*, г'арантом проекту котрой была ПгДр. Анна Плішкова, ПгД., і задумовати ся над авторьскыма поучінями. Што байка – то одповідь на якусь пригуду в животі, правда, творчо осмыслену,

кідь автор вникнув до глубкы описованой події. Автор вытягує актуалны події з каждоденного жывота. Дарить ся му описати колячі проблемы національного жывота Русинів, матеріалного назераня на світ окремых людей, духовной мізерії чоловіка (**Проба зраку, Моніторинг, Забытливый сын, Лакомство** і ін.).

Осиф Кудзей є добрый байкарь а з Миколаєм Ксеняком творять силне байкарьске дуо в сучасній русиньскій літературі. Думали сьме, же в тім напрямі буде і надале продовжовати. А ту О. Кудзей зась несподівав чітателів новым одкрытём свого творчого діапазону. Як в припаді **Баёк-забавляёк**, так і в припаді **Пацерок** стояв при выході книжкы спонзор, дякуючі котрому книжкы могли выйти у видавательстві *Русин і Народны новинкы*, а то в днешній добі му служити на велику хвалу. Ілюстрації до выштыкых трёх книжок зробив Александер Зозуляк, який був ай одповідным редактором. Третю книжку, яка вышла авторови 2008 року, здало бы ся, же выпав з рукава. Написана з таким глубокоым чувством і так добрі ся чітатъ, же видить ся, як кібы автор ся лем грав із словами, а само ся писало. Але кільки го то стояло сил, духовной намагы, кільки дословно поту, знае лем сам автор.

Пацеркы, коралкы, перлы... Нам то припоминать дїтство, кідь сьме обдивляли на материній шыї дрібны різнофаребны пацерочки. То був верх богатства наших русиньскых жен носити такы пацеркы. Про дїтей то была краса, котра тішыла око. Пацеркы – то є і ружанець, молитва, Бог, Божа мати. Пацеркы – то метафора нашого дїтинства, русинства як такого. Пацеркы – то духовна очіста нашого народу, каждого з нас окреме.

Пацеркы О. Кудзея не vznikли лем так. Дозрівали довго. Суть ёго автобіографіов, але найдеме ся там ай мы. В зборнику поезії сьме нараховали, аж на даякы вынятки 77 стишків духовного характеру. Властно, яка добра поезія не є духовна? Находиме ту легенды, балады, притчі, крылаты выслывы, аксіомы з біблїі. А што найвеце нам імпоновало, же автор ся ту проявив, як і при байках, як добрый Русин, який русинство не декларує в пустых, прожніх фразах, але ненасилно го перетоплює до каждого рядка своїх стишків. Робить то з покором, скромностёв перед Богом, світом, самым собов. Авторьска покора го робить неповторимым. Няй таким зістане. Няй буде як чїста вода, як молитва, о чім ся явно выслывив у стишку **Подяка** (с. 22):

*Кідь бы-м був малярём і знав малёвати,
доволив бы-м собі ікону писати,
ікону писати тобі, Божа Мати,
бо ті мам за многы дары дяковати.*

*Кідь бы-м був співаком з голосом чудесным,
мій спів бы ся доніс аж к бранам небесным –
співае бы-м арії Пречістїй Марїї
за красный дар віры, любви і надїї.*

*Наймилішу ролю, кідь бы-м був артистом,
лем про тебе, Мати, грав бы єм наїсто,
тобі – святїй Женї Преблагословеннїй
жертвовав бы-м аплавз на одкрытїй сценї.*

*Кідь бы-м знав музичный настрой овладати,
про тебе, Пречіста, хотів бы єм грати,*

*несли бы ся тоны як звучачї дзвоны
ку Твому, Мамочко, небесному трону.*

*Но я лем писатель той найнижшой класы,
а в моїх стишочках не є тільки красы,
наповнений вдяков повів єм сі прото,
же ті подякую покірным жывотом.*

Пацеркы – рясніють метафорами, як то є у двох перших стишках **Віра** (с. 3), **Молитва** (с. 4) або у стишку **Свічка-громнічка** (с. 59), які сі выжадують окремый розбор. Образность сі уж випробовав автор в байках, но, в духовній поезії ся проявив наповно. І хоць у збірці находиме гев-там „грїшіня“ з римом, словакізмы і ряд передруків, мож сміло повісти, же О. Кудзей є готовым писателём, поетом, який чувственно выбирать темы. Чоловічеськы. А тоты суть найглавнішы. ■

Инж. Іван ФРИЦЬКИЙ, Кошіці, Словакія

При Памятнику А. Духновичови было нам барз добрі

(Ад: 75 років од одкрытя памятника Будителёви)

Щастливый тот народ, котрый має такого будителя, яким був про русиньскый народ **Александр В. Духнович** (24. 4. 1803 – 30. 3. 1865). Така думка мі проблісла головоу, кідь єм перечітав статью з пера Мгр. Гавриїла Бескида, опубліковану в *Народных новинках* ч. 29 – 32/2008. При ей читаню єм сі заспоминав на школьскы роки, кідь в р. 1945 як студент Грекокатолицькой руськой учительской академії в Пряшові єм ся веце дізнав о нашім будителёви А. Духновичови. На годинах предмету „Русская литература“ директор школы Др. Стефан Гойдїч виділив немало часу і про русиньску літературу, де ся студенти могли много дізнати о наших поетах і писателях нелем з 18. і 19. ст., но і о актуальных в тім часі. Попередне місце міджі нима мав якраз Александр Духнович. О нїм директор школы так интересно говорив, же сьме го слухали з отвореныма устами а даколи забыли сьме до зошытів робити позначкы. При кінцю години нам все припоминав, же кідь підеме коло памятника, треба ся перед ним поклонити і дати му честь за вшытко, што про наш русиньскый народ зробив. Я то дотримую доднесь.

Історія взнику памятника зачинать іщі в році 1922. Тогды Др. Александр Дзіяк пришов з ідеєв побудовати памятник нашому будителёви. Но в середині 20-х і 30-х років минулого стороча економічна ситуація в країні не была приязна про реалізацію такой ідеї. В народнім господарстві за бывшой Чеськословеньской републіки была господарьска криза, велика незаместнаность, люде жыли бідно. В такой ситуації тяжко было забезпечити фінанції на выбудованя памятника. І так ініціативы ся хопило в р. 1924 **Общество А. Духновича** в Пряшові. В нїм ся обединила світська і духовна інтелігенція, котра выбудованя памятника взяла за свос діло. По цілій

пряшівській области были організованы цілонародны грошовы збіркы. Реалізували їх парохії, інтелігенція, урядници, студенты. Грошы посылали нелем богаты газдове, но і бідны Русины. Хто кілько міг. Приходила фінанчна підпора од сполків з Америки, з Підкарпатської Руси. В маю р. 1931 уж на рахунку Подкарпатської банкы было 80 500 корун. На зачатку 30-х років 20. ст. вшытко было пририхтоване на выбудованя памятника.

Приправный выбор на выбудованя памятника підписав договор з пражсков скулпторков Еленов Мандічовов. Она ся уж довшыи час интересовала особноствём Духновича. Од ней были знамы памятники Духновича, напр.: бронзова буста в Колочаві, буста із мрамора в Хусті, памятник в Севлюші і інде. Першу з пропозицій скулпторка выготовила з гіпсу. Пропозиція зображує сидячого Духновича із хлопчіком і книжков, яка є доднесь выставлєвана в Галерії Дезідерія Миллого у Свіднику. Комісія із предложеных пропозицій выбрала тоту, котра ся пак по управі зачала реалізувати.

Общество А. Духновича стояло перед великов задачов – выбрати найдостойніше місце про памятник. Было становлене, же памятник буде стояти на Площі леґіонарів у Пряшові – перед Грекокатолицьков богословсков семінаріов. Тото місце буде найліпше сімболізувати єдинство ёго священницького ставу і богословской семінарії – найглавнішых носителів *руськой віры* і *руського духа* нашого народу. Коло того місця было і найвеце наших культурно-освітних і духовных інституцій. Быв ту близко епархіальный уряд, катедральный храм св. Іоана Крестителя, на Кметёвім строморядю Грекокатолицька руська учительска академія і два нашы интернаты, на ул. Духновича была Руська гімназія, недале-

• Пам'ятник Александрови ДУХНОВИЧОВИ, котрый був святочно одгалений 12. юна 1933 року у Пряшові. Їго авторков є Гелена МАНДИЧ. Фотка: А. З.

ченый 10. марта 1930 року. Было то перше велике свято Русинів у Пряшові. До міста ся сходили люде – Русины із цілой северовыходной Словакії. Ославы ся зачінали в катедралнім храмі святых літургіов, котру служыв владыка Павел Гойдїч. Основный камінь посвятил прелат, протоерей Сімеон Смандрай, главный організатор і покровитель свята. Од того часу уж приправи на выбудованя пам'ятника набе- рали конкретну подобу. 2. мая 1932 року з Праги до Пряшова пришов влак з бронзовов скульптуров А. Духновіча в надживотній мірці – вышка 3, 15 метрів, вага 1 140 кіл. По докінчіню остатніх работ скульптура была поставлена на основный камінь. День одкрытя пам'ятника був становлений на 12. юна 1933 року.

На тоту історічну подію 11. і 12. юна 1933 року ся до Пряшова сходили Русины із цілой пряшівской области. Были ту делегації культурных обществ, люде із сел і містечок, політичны партії, співацькы колектывы і ансамблі, люде в народных кроях з русиньскых сел, церковны діятелі, представителі словацькых інституцій, підкарпатскы Русины, пришли Русины з Праги і іншы. По місті были організованы выставкы з живота Русинів, концерты, выступлїня народных ансамблів, молодеж співала і танцевала. Всягы ся трепотали прапоры. Ціла площа перед пам'ятником і будинком Грекокатолицькой богословской семінарії была заповенена до посліднього місця.

Святочна подія одкрытя пам'ятника зачінала архіерейсков святых літургіов, котру одправляв владыка Павел Гойдїч в катедралнім храмі. По святій літургії перед пам'ятником зазвучала гімна Русинів на слова А. Духновіча „Я Русин был, есьм і буду...“ і пісня „Подкарпатскіе Русины...“ Клади ся вінчі і живы квітки к підножю пам'ятника. Наслїдовали приговори Русинів, визначных діятелів, представителів розлічных організацій. По цілый час історічной події святочну атмосферу підкріплєвав і голос дзвонів з катералного храму. Тот великий день мав про Русинів велике значіня. Участници свята сі ёго русиньскый дух надовго запам'ятали.

ко був дівочій інтернат сестер василіанок і близко в центрї міста *Руський дом*. По р. 1945 ся на ул. Ваяньского перестяговала і редакція народностного высыланя про Русинів Чеськословеньского радія. Ту всягды было чути русиньску бісїду і вытваряла ся компактна русиньска громада. Мы, котры сьме штудували в тім часї – перед другов світовов войнов і по ній – в Пряшові, видїли сьме в тім продуману концепцію і замір вытворити ту центр русинства. Были сьме вдячны нашым представителям за їх добру роботу.

Основный камінь про пам'ятник був высвя-

Запам'ятав сі тот день і професор Юрій Костюк, котрый од р. 1948 учів на Руській учительській академії предмет „Музыкальное воспитывание“. На едній годині гры на гусях, кідь сьме нацвічовали малу музичну сонату, нас заставив і зачав споминати на рік 1933, на день одкрытя пам'ятника А. Духновічови. Членом делегації Русинів з Праги був ай він. Повідав нам, яка прекрасна і чудесна атмосфера была в тоты дні в Пряшові. Як молодой студент пражской конзерваторії грав у оркестрі попершыраз перед таков великов публікков Русинів пряшівской области. Признав ся, же мав велику трему, бо на нёго смотрили нелем обычайны Русины, але і церковны і штатны представителі. Была то ёго перша стріча з містными Русинами. Тішыв ся тому, же наш народ не забывать на своїх будителів, і приправив таке велике свято А. Духновічови. Споминав тыж, же кідь ся по ославах вертав до Праги, тогды ся ани несподївав на таку можливість – вернути ся по 15-ёх роках до Пряшова як професор на нашу школу. Тепер, говорив, єм ту зась, міджі вами Русинами. Припомянув нам, як будучім учителям, любити свій русиньскый народ, любити і не забывать на своих будителів. В тот день уж сьме граня на гусях малой сонаты не докінчили. Тихо сьме ся розышли, бо зачінала далша година, но на слова професора Костюка єм не забыв доднесь.

Містны новинкы о тій історічній події писали на другый день приближно тото: „**Як ся не тіштыти з того вшытко- го, кідь видиме, же народ сі вождя своего важыть нелем словом, але і ділом.**“

На пам'ятнику є написано:

„АЛЕКСАНДРЪ
В. ДУХНОВИЧЪ
БУДИТЕЛЬ КАРПАТОРУССКАГО
НАРОДА.“

Мы, студенты на наших пряшівскых школах по р. 1945, сьме тоты місця коло пам'ятника добрі знали. Коло пам'ятника все были живы квітки, просторы красно управлены. Вліті на лавочках мы любили з дівчатами-студентками посидїти, поговорити, а даколи і пошептати собі любовны слова. Было нам при пам'ятнику А. Духновіча барз добрі.

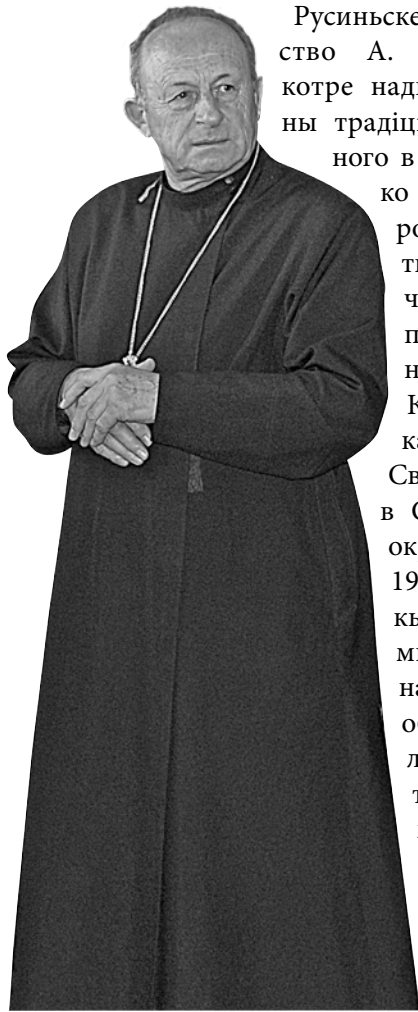
Зачатком 70-х років 20. ст. ся тото вшытко змінило. Прекрасны, колись спокійны і тихы містечка коло пам'ятника мусили ся уступити перед новым, не цалком додуманым мегаломаньским ставебным проектом. Кідь сьме ся з женов в Чехах з новинок дізнали, што ся робить в Пряшові, то зо жалём на серцю сьме выпроводжали нашого будителя до сканзену Музея Словеньской републікы рад. Лем по многых ургенціях зачатком 80-х років минулого стороча пам'ятник поставили на периферію Пряшова, коло Торісы. Місце, де стоїть пам'ятник, тогды ся называло Площа Народного фронту, днесь є то Площа А. Духновіча. І кідь місце коло пам'ятника є управлене на невеликий парчік, но на кривду, котра ся стала Русинам, ся не дасть забути. Новый словацькый театр не може нам Русинам нагородити площу з пам'ятником А. Духновіча.

З новым місцем про пам'ятник не сугласили нелем Русины северовыходной Словакії, але ани іншы народности Словакії. З ідеёв вернути назад Духновіча до центра Пряшова пришов і 7. Світовий конгрес Русинів, який був у Пряшові 4. – 8. юна 2003 року. А покы ся так стане, не забывайме на нашого будителя ани на тім місцю, де є днесь. Няй перед ним все будут живы квітки. ■

Мгр. Гавриїл БЕСКИД, председа Русиньского культурно-освітнього общества А. Духновича в Пряшові, Словакія

К юбілею кубеколога Франтішка Данцака

(Приговор на научнім семінарі присвяченім 70. народенинам о. ПаедДр. Ф. Данцака, Пряшів, 26. фебруара 2009 р.)

• о. ПаедДр. Франтішек ДАНЦАК, знамый кубеколог, тогорічний юбілант, віцеканцеларь Грекокатолицького архієпіскопского уряду в Пряшові.
Фотка: А. З.

Русиньске культурно-освітнє общество А. Духновича в Пряшові, котре надвязує на богаты культурны традиції того общества основаного в Пряшові в р. 1924, высоко оцінює довгорічну творчу роботу Ф. Данцака в области выскуму жывота і творчости забытого священника, поета, прозаїка, языкознателя і родолюбца Еміла Кубека (1857 – 1940), родака із села Штефурів, окр. Свідник, який 17 років діяв в Снаківській парохії (днесь окр. Бардеєв), скады в р. 1904 одышов до Америки. Ёго великов заслугов є многорічна неперерывна научна і выскумна работа в области історії русиньской літературы. Організаторы того научного семінаря хотять подяковати Ф. Данцакови за роботу на благо Русинів Словакії. Высоко треба оцінити того, хто жыє нелем про себе, але і про народ, зато мав бы вічно жыти в памяти русиньского народа.

На днешній святочній події хотів-бым приближыти жывотну путь юбіланта і богату публікачну роботу нелем як вызнамного кубеколога, але і як церьковного діятеля, автора великого множества статей і публікацій, котры вышли як в церьковных виданях, так і в русиньских періодіках. Про нас суть вызнамны работы, котры ся дотыкають благореченых єпіскопів Василя Гопка і Павла Петра Гойдіча. Дакотры публікації были выданы не за грошы богатых меценашів, але за свої властны, што тыж свідчить о характері чоловіка.

В жывоті каждого чоловіка суть переломны моменты, при котрых ся жадать заставити, призадумати ся над тым, як сьме тот жывот пережыли, што ся нам подарило а што нїт, і што бы сьме іщі хотїли стигну-

ти. Ай кідь в днешній динамічній добі чоловік часто не має часу ся заставити і перешмарити словко-дві з близкым му чоловіком, про нас і про нашого юбіланта, є днешній день своїм вызнамом дуже магічний. Франтішек Данцак узрїв світло світа **9. фебруара 1939** в селі Варганёвці, недалеко Пряшова. В тім селі в минулости парохами были такы священники, котры своїх вірників вели любити свій кіріло-мефодьський обряд, традиції властных предків, русиньський народ. К таким священникам, наприклад, належав і Йозеф Міжічко, котрому в р. 2008 в ёго роднім селі Окружна была одкрыта памятна табла. А в такій побожній і люблящій свій народ родині народив ся і наш юбілант Франтішек Данцак. Ёго дїтьскы роки проходили в нелегких роках другой світовой войны і в тяжкых повоиновых роках. В р. 1945 (позн. ред.: В *Народных новинках*, ч. 1 – 4, 2009, стор. 3 в матеріалі о. *Франтішек Данцак – знамый кубеколог (Роздумованя при ёго 70-ці)*) був хыбно уведжений рік 1946, за што ся редакція Ф. Данцакови і читателям оправдує), кідь ся уж здало, же буде мір, енкаведісты нічнов годинов одвели Андрія Данцака, отця нашого юбіланта. Быв експортований до тогдышнёго СССР, де 11 місяців робив у майнах (банях). Дома зістала жена і 7-річний Ферко, 10-річний Павлик і 2-річна Анька. Дякуючі молитвам своєї матери і цілой родины, аж ся не вірить, же ся му подарило втечі з Донбасу і вернути назад к своїй родині. Ёго жена у своїх молитвах каждый день обіцяла Богови, же кідь ся ей муж верне домів, та дасть дакотрого із своїх дїтей за священника. І так ся обидвومه сынове стали священниками, а дівка ся оддала тыж за священника.

Ф. Данцак по скінчіню Православной богословской факулты в Пряшові (1956 – 1960), в р. 1964 ся оженив з Марієв Петрушовов з Андрієвой, з котров мав двоох сынів. Быв выменованый за духовного справцю села Грабске, адміністровав парохію в Снакові. А якраз ту, попри своїй душпастьерській роботі, зачав баданя жывотной пути єпіскопа Василя Гопка і выглядовав архівны матеріалы о священникови Емілови Кубекови. В р. 1968 по легалізації грекокатолицькой церькви ся Ф. Данцак до нїй вертатъ назад. Од р. 1977 аж до одходу на заслуженый одпочінок в р. 2003 був справцем парохії в Кружлєві, окр. Бардеєв, а од р. 2003 жыє в Бардеєвській Новій Всі. По пятёх роках, од 1. септембра 2008, го пряшівський архієпіскоп і митрополита, Монс. ТгДр. Ян Бабяк, СІ, выменовав за віцеканцеларя

Пряшівської грекокатолицької митрополії. Активізує ся о. Ф. Данцак як русиніста, активно ся залучує як член до роботи Сполку русинських писателів на Словакії, до Світової академії русинської культури, Русинського культурно-освітнього общества А. Духновіча в Пряшові і інде.

Тоты животны датумы, котры ту уводжу, у собі ховають шыроку шкалу духовной і творчой пути юбіланта. О тім свідчить і ёго доповнена **Выберова бібліографія за рокы 1957 – 2008**, де находиме 1215 зазнамів, а то: виданя, едіторьскы роботы, популарізачны статі, історічны матеріалы к юбілеям, животописы святих, переклады, електронічны медіи, сценарі і іншы матеріалы. Тоты роботы чекають на то, жебы їх належно оцінити. З погляду Русинського культурно-освітнього общества Александра Духновіча в Пряшові і Словенської асоціації русинських організацій нас интересують выскумны роботы і публікачны матеріалы, якы ся дотыкають русиністики. Ціниме сі, же довгы рокы ся автор занимать выскумом і публікованём скоро забытого першого русинського романописця Еміла Кубека. Интересно знати, як зацінав обявляти і находити документи, котры ся валяли на подах парохій, а то нелем у Снакові, але і інде. О тім, як зацінав піднимати забыте, свідчить і фільм о Емілови Кубекови, котрого Ф. Данцак є сценарістом.

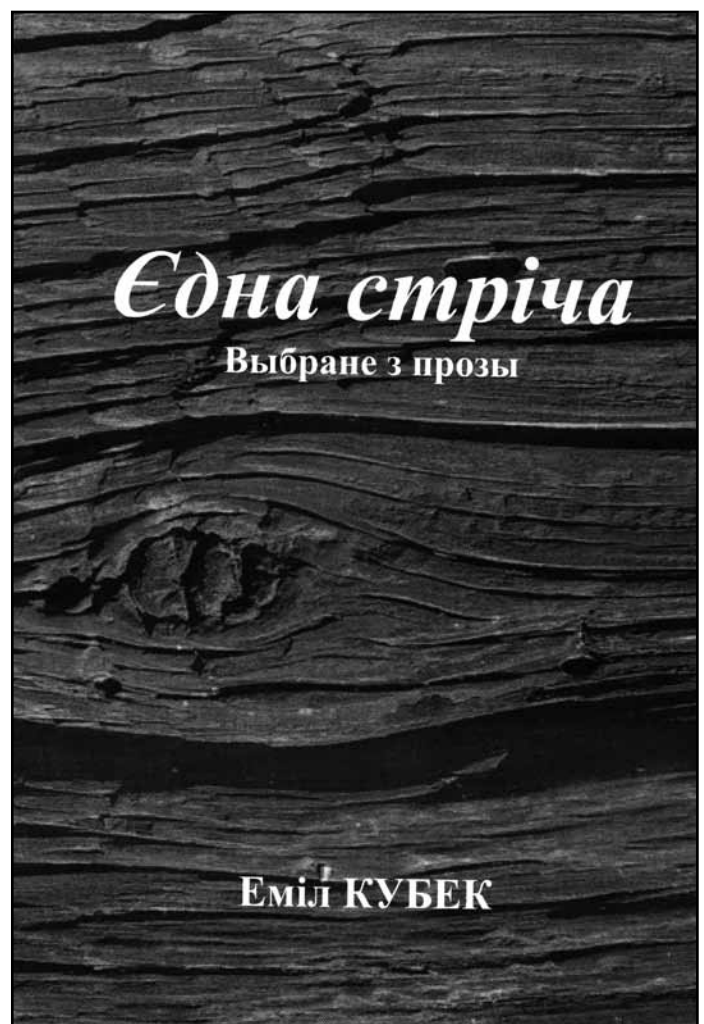
На основі **Зборника документів з ослав 150-річа од народжіння Е. Кубека** Ф. Данцака в рамках семінаря поспоминайме хоцьлем коротко на бібліографію о тім писателёви. Як автор уводить на с. 96, цілём такого списку є бібліографічно здокументовати выслывы (выповіді) з добовой преси о Е. Кубекови, а то на основі тематікы розложеной у 8 капітолах. Іде о книжны публікації, статі в зборниках, журналах, алманахах, календарях, рецензії, гесла в енциклопедіях, переклады, думкы, цїтації, высыланы матеріалы в радію і публікованы на вебовых сторінках. Жывот і творчость Е. Кубека охоплюють такы творы спід пера юбіланта, як: **Еміл Кубек – священик, поет, писатель, языкознаватель, родолюб**, 1999, **Е. Кубек 1857 – 1940** 2004, доповнене о животопис, **Народны повісті і стихы**, вибір, 2005, **Выпийте, кумо (Проблематіка алкоголізму в творчости Е. Кубека 1857 – 1940)**, 2006, **Еміл Кубек. Автобіографія**, 2007, **Еміл Кубек: Ольга. Народна театрална песа з піснями з америцького жывота в 2 актах**, 2007, **Снаков в перемінах часу**, 2007. В сполураці з Марієв Мальцовсков за помочи Світового коґресу Русинів Ф. Данцак зоставив і выдав вибір з коротких творів Е. Кубека під назвов **Єдна стріча**, 2007.

О. Франтішек Данцак належить к тым грекокатолицькым священикам, котры надвизують на богату традицію выznamных русинських культурных

діятелів з міджівойнового часу 1-ой ЧСР, років 1919 – 1939, але і з першых повойновых років, як: Іван Кізак, священик, поет, писатель, выznamный діятель в Руськім клубі і Обществі А. Духновіча в Пряшові, о. Теодор Ройковіч, выznamный редактор *Русского слова* в міджівойновім часі, автор театралных пес і статей, Штефан Ѓойдіч, директор грекокатолицькой учительской академії, знатель карпаторусиньской літературы, автор многих цінных статей і пес, Йозеф Кізак, автор театралных пес і статей в *Русскім слові*, і іншы знамы діятели з рядів грекокатолицького духовенства, котры служыли на благо своєї церкви і свого русиньского народа.

В мені Русинського культурно-освітнього общества А. Духновіча, од выбору і ёго членів, од Словенської асоціації русинських організацій, як і од свого мена нашому высокочестованому юбілантові о. Франтішкові Данцакови жычу много здоровья, творчих сил, особного щастя, радости в родині і Божой благодати до далшых років жывота.

На многая і благая літа!

• Обалка едной із книжок присвяченых кубекології, конкретно зборник повідань, якіи склали ПеДр. Марія Мальцовска і ПаедДр. Франтішек Данцак.

Мгр. Александер ЗОЗУЛЯК, Пряшів, Словакія

Представителі і інших народів інтересують ся русиньським языком

• Професор Віденської університету, Інституту славістики, Міхаел МОЗЕР, котрый ся зачав інтересовати і русиністів.
Фотка: А. З.

Днесь уже не є аж таким несподіванём, кідь о русиньський язык, русиньску культуру, русиньський рух, історію і сучасный народностный жывот Русинів ся интересують представителі різних народів у різних країнах світа, як то было на зачатку русиньского руху, на зачатку возродного процесу Русинів по револючных подіях у році 1989. Зато нас не аж так несподівало, же о русиньський язык ся интересує, наприклад, професор Віденської університету, Інституту славістики, котрый є дость знамый у світі україністики. Він добрі говорить по українськи, хоць не є Українцем, ани не має славянське

коріння, ходем не по родічах. По першыраз ем ся з ним стрітив на Універзиті Л. Етвеша у Будапешті 23. мая 2007 року на научній конференції присвяченій мадярському славістови Емілови Балецькому, де прочітав свій реферат на тему *Російська, українська і русиньська орьєнтація у закарпатських Русинів (-Українців?)*. Факт, же другый етнонім в назві ёго реферату був у скобках, про мене значіло, же авторови не був цалком ясний актуалный термінологічний проблем Русинів і Українців. Апропо, мушу ся признати, же наша перша стріча з тым молодым професором (народжений у р. 1969) може не была найщастливіша, бо він у своїм рефераті „доволив собі“ критізувати ікону нашой народно-будительской літературы – Александра Духновіча. Зато по ёго выступі сьме ся дістали до кус острішой діскузіі. Але з одступом часу, як він ся наісто дізнав веце о Русинах, так і я мушу признати, же мав правду, кідь дость критічно оцінёвав уровень літературной творчости і языкову культуру А. Духновіча. З днешнёго погляду треба собі признати, же не была висока. А хто тот пан, што собі тогды „доволив критізувати“ нашого Духновіча? Ёго мено є проф. Др. Міхаел МОЗЕР, ПгД.

Але нелем професоры европських універзит ся интересують проблематіков розвою русиньского языка як єдного з наймолодышых літературных славянських языків, але вдяка ним і їх студентки. Єдно з них є в сучасности уж Австріячка Сідонія МУССНЕР, родачка із Тренчіна на Словакіі, яка пише діпломову роботу у о русиньським языку. З обидвома сьме ся мали можность стрітити в споминанім Інституті славістики Віденської університету 15. мая 2009 року, де в тот день прозвучала лекція о русиньським языку, яку прочітала ПгДр. Анна Плішкова, ПгД., директорка Інституту русиньского языка і культуры Пряшівской університету в Пряшові. Нашу стрічу сьме схосновали на слідуєче інтервю, яке, віримо, наших читателів заінтересує. Як першому ем поставив дакілька вопросів проф. Мозерови.

• **Пане професоре, што вас привело до того, же сьте ся зачали интересовати о славянськы языки, занимати ся славістіков, в**

тім числі і україністіков а пізніше і русиністіков?

– *Зо зачатку то было цілком нагодно. Як штудент ем собі выбрав предметы моїх штудій: німецький язык і літературу і російський язык і літературу. Найвеце ня притяговала російська література. В середині процесу навчання я познакомив ся із дакількама славянськыма языками: польським, хорватським, українським, болгарським, часточно чеським і словацьким языком, а тыж із церковнославянським, і так ем ся поступно став славістом. Штудії ем закінчив дость скоро, кідь ем мав 22 roky. Кідь ем зачав робити на Віденській універзиті, тыж скоро ем здобыв остані научны ступені. По часі ем із русістіки все веце переходив на україністіку, затоже мене найвеце интересовали западны языковы граніці выходославянського світа, конкретно область Галичіны. Мене дуже интересують судьбы славянських языків, проблематічность тых языків, а український язык сам належить міджі такы проблематічны языки, як і білоруський, а тепер і русиньський. Также я вів недавно в нашім інштуті семінар о русиньським языку, але нелем о нім, але і о далшых тзв. малых славянських языках, респ. мікроязыках. Думам, же русиньський язык ся находить у дуже интересній сітуації міджі тыма малыма славянськыма языками.*

• **Якый в сучасности ваш головный интерес як научного робітника-славісты?**

– *В першім ряді ся занимаю проектом 1 000 років історії українського языка в Галичіні, але притім ем написав і книжку о Шевченкові, як і ряд статей, котры ся дотыкають підкарпатських Русинів, нелем Галичанів, хоць тоты, як знаєте, тыж называли ся Русинами, але стали ся Українцями на кінцю 19. і на зачатку 20. стороча.*

• **Якы найвызнажнішы вашы публікації з той области, што вышли в послідні роках, наприклад у серії славістічного языкознательства?**

– *То є моя серія, котру ем заложыв перед штирьма-пятьма роками. Першы том той серії ся называє **Український язык у церквах**. У мойй статі того зборника ся аналізує проблематіка функціонування українського або церковнославянського языка в грекокатоліцькій церкві. Аналізую вопросы – коли і якый язык хосновали грекокатоліцькы галицькы священци. Другый том – то моя монографія під назвов „**Русиньскы“ (українськы) языковы і світоназоровы погляды в галицькых учебниках про народны школы в роках 1871 і 1872**. Третій том є робота мойй колеґіні з Америки, Юлії Верхоланцев, котра аналізує першы переклады з чеського языка до тогдышнёго руського языка на западі выходного славянства. Четвертый том – то моя сполочна робота з Андрашом Золтаном з Будапешту під назвов **Українці (Рутены, Русины) в Австро-Угорську і їх языковий і културный жывот із погляду Відня і Будапешту**. Пятый том іщі лем у планах, може то буде даяка дізертачна робота моїх ашпірантів, може то буде моя наступна монографія о історії українського языка, але найскорше то буде поконференчний зборник рефератів, котры сьме прочітали в Нью Йорку минулого року на конференції **Традіція і переклад у Slavia Orthodoxa**.*

• **Ваша научна робота у світі славістики Вас привела і на стаж до Торонтської університету, де ся находить найбівша на світі унікатна бібліотека карпаторусиністики професора Павла Роберта Маґочія. Якый був ціль Вашого перебуваня в Торонті?**

– *Два раз ем ся дістав до Торонта через мої контакты з тамтешніма Українцями, з якыма уж дового сполупрацюю, прочітав*

єм там ряд рефератів. Знаю і професора Маґочія а кідь єм був у Торонтї, то все єм мав серьєзны розговори з ним. Він ня двараз охотно позвав до своєї бібліотеки і мы ся взаємно знаєме з конференції, што была перед пару роками в місті Тарту, в Естонії. Того року я єго позвав до нас, до Відня, также надієме ся на перспективну сполупрацу.

• **Може, же по розговорах із ним сьте ся веце заинтересовали русиньскым языком?**

– То перебівшено повіджено, бо я уж давно ся ним інтересую, уж немало років штудую тоту проблематику, самособов, же читав єм і роботы професора Маґочія, але мені ся здасть, же перша книжка, котра мі указала, же екзистує сучасный русиньскый рух, то єдна книжка, яка ся обявила ту, у Відню, даколи в половині девятдесятих років минулого стороча. Мене попросили написати коротку рецензію на ню. Я то зробив, і тогды єм ся по першыраз дізнав, же є такий яв, як сучасный русиньскый рух.

• **Як сьте прияли тот факт, было то про вас несподівана?**

– Гей, было то несподівана до певной міры, мушу додати, же в тім часі єм іщі не був „страшным україністом“, я дашто знав о українськым языку, але я тогды був главно русістом із перспективом на шырший славянськый світ. Кідь єм писав рецензію, то єм ся снажив порозуміти о што ту іде.

• **Може тогды сьте і першый раз чули, же Русины – то окрема національність?**

– Гей, на основі той книжки єм собі зробив певну представу о Русинах, хоць о Русинах у Войводині єм чув уж скорше. Єден із моїх учітелів, Чех Франтішек Вацлав Мареш, був єдным із тых, што на кінцю 80-ых і на зачатку 90-ых років узнав літературность русиньского языка у тогдышній Югославії і о тім сьме бісїдовали, а то были мої першы знаня о Русинах. Він тогды говорив, же є дванадцять славянськых літературных языків і кідь возьмеме до увагы факт, же у (бывшій) Югославії є русиньске радіо, телевізія, преса, то є тринадцять славянськых языків. Также він узнавав тринадцятый русиньскый літературный язык, але лем в одношіню к тогдышній Югославії.

• **Мож ся надіяти, же ваш науковий россаг в будучности буде такий, же ся дочекаєме од вас монографії або шыршых науковых статей о русиньскым языку?**

– Є велика надія, же я буду робити і в тій сфері і напишу о даній темі статі, але якы то книжки будуть, то тяжко іщі повісти.

• **Думам, же першым позітивним сігналом у тім плані є і то, же сьте прияли позваня Інштїтуту русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты на научный семінар карпаторусиністікы до Пряшова на осінь того року.**

– Так, а може, же із мого реферату буде пізнїше і моя перша книжка у сфері русиністікы...

• **Так ці інак, але Ваш реферат**

ся дістане до першой серії зборників карпаторусиністікных штудій, які на основі тых семінарів выдасть Пряшівска універзіта в Пряшові.

– Я буду дуже радый. Дякую вам, же сьте пришли до Відня, але, жаль, же лем на єден день, бо Відень не найгірше місто на світі...

• **Думам, же кідь буде добра сполупраца, то мы ту будеме частїше, як і вы частїше у Пряшові ці на Словакії ввообще.**

– З великов радостів.

При нашім розговорі з професором М. Мозером была і єго штудентка – Сідонія Мусснер, котрій сьме не могли не положить тыж пару вопросов, главно у звязи з темов ей дїпломовой роботы.

• **Пані Мусснер, могли бы сьте ся коротко предствити нашым читателям і повісти, яка была Ваша путь к русиньскому языку?**

– Я жыю, роблю у Відню, штудую в Інштїтуті славїстікы Віденьской універзіты, моїм главным одбором є словацькый язык, другим є російскый а третім, выберовым – чеськый. У другій етапі високошкольскых штудій, кідь ся штуденты приправують на писаня дїпломовой роботы, зволила єм сі тему той роботы – Розвой дїтської речі у двоязычным оточіню. Тому тему єм собі выбрала і зато, же ня то особно інтересує. Также в рамках словацькікы єм собі выбрала конкретну сферу – языковы меншыны, котры жыють у двой- і вецеязычным оточіню, а шпєціально ня заинтересовала русиньска народностна меншына.

• **А як сьте пришли якраз к русиньскій народностній меншыні, ведь дакотры на Словакії ани не знають, же екзистує така меншына?**

– Я все знала, же на Словакії жыють Русины. Знаю і то, же і Енді Варгол був Русином, же єго родічі походили з русиньского села Микова. А Русины ня заинтересовали главно тым, же то є єдина народностна меншына на Словакії, котра не мать материнськый штат.

• **А іщі Ромове.**

– Гей, ай Ромове. Але Русины і їх язык ня заинтересовав у рамках словацькікы і славянїстікы. А к тому єм ся допрацовала так, же єм знала о українській народностній меншыні, але знала єм і то, же Русины од 50-ых років минулого стороча были якбы „прикрыты“ назвов Українці. Але о тім ся нигда не говорило, а то ня заинтересовало. А як говорить єден із моїх професорів, хто у науці не має проблем, тот мать проблем. А я єм виділа як великий проблем якраз українізацію Русинів.

• **Як знам, при приправі своєї дїпломовой роботы, хотїли бы сьте навщївити Словакію, окрема іншого, і школы, де ся учіть русиньскый язык.**

– По написаню своєї дїпломовой робо-

• Штудентка Віденьской універзіты – Сідонія МУССНЕР, котра ся тыж зачала занимати русиньскым языком. Фотка: А. З.

ты, бы єм хотїла дале штудовати і дале ся занимати тов проблематиков, также тотта работа буде якбы портфоліом моеї будучой дїзертачной роботы, в котрій бы єм ся уж ближе і шырше занимала русиньскым языком. Зато бы єм рада пришла на выходну Словакію, приближыла ся к русиньскому языку.

• **Од дакотрых учітелів русиньского языка у нас єм чув, же сьте робили з нима анкету. На яку тему?**

– Были то вопросы про учітелів русиньского языка, котры єм дала двом особам. Вопросы были „шыты на міру“ темы моєї дїпломовой роботы, за помочи котрых ня в першім ряді інтересовало оточіня, в якім діти жыють, ці ся в родині або в школі говорить по русиньскы, ці мають условия на освоїня материньского языка у школі, ці мають учітелі того языка достаток учебных помічників, учебників, з якіма проблемами ся стрічають... На єднім боці, просила єм ся на річі проблематічны, а на другім боці, на позітіва у тій сфері роботы. На тоты воросы мі барз охотно одповіли учітелі ПаедДр. Марія Ясикова і Мґр. Марек Гай із основных школ у Чабинах і Радвані над Лабірцём. Жаль, у Шарішкым Щавнику єм ся дізнала, же ту навчаня русиньского языка ся скінчіло.

То мерзить і нас, але вірїме, же під новым веджїнём школы ся там назад обновить навчаня русиньского языка, яке ся там реалїзовало на дуже добрій уровни – вдяка учітелькам Марії Баковій і Моніці Сакаровій. А вірїме тыж, же обидвоме представителі іншой як русиньской національности, з котрыма ся нам подарило стрітити і поговорити у Відню, будуть ся і надале занимати русиністіков у своїй країні і їх научны роботы на тему русиньского языка припоможуть зробити далшый крок допереду в сфері русиністікы. ■

Андрій КОПЧА, Вроцлав, председа Стоваришыня Лемків у Польску

То уж 20 років...

Ани ся человек добрі не пороззерал, а то уж минят 20 років як діє **Стоваришыня Лемків**. Діє, хоц сут такы, котры не жычыли му і дальше не жычат ани єдного дня діяня... Але то їх проблем і їх хлібодавців, котры їх всперают. Дуже на тоту тему вказало ся дописів, головні в єднім тижденнику, котрого наголовка не выміню, бо не буду му робил криптореклямы, хыбаль, же мі за тоту заплятит, найліпше в дулярах, бо східня валюта мене не интересує. Але вертам до ювілею.

Як найстаршы діяче Стоваришыня може памятают, вшытко зачало ся... ішы в половині грудня 1988 рока. **Митро Русинко** (бо хто бы інчы) зорганізувал в Лігніці, в парафіяльній салі місцевої православної церкви, при ул. Явожыньскій 9 (неє уж того будинку) 10 грудня того рока стрічу з **Ярославом Горощак**ом, спілтворцьом михалівських Огніск і єднім з солістів ансамблю „Лемковина”. На тоту стрічу пришли м. ін. **Ванё Дзядик**, **Митро Трохановскій**, **Штефан Косовскій** і інчы Лігнічане, котры ся знали головні з церкви, хоц певно не лем. Приіхал тіж на ню человек, котрого не знали зобраны, хыбаль же з остатнього Огніска в Михалові, коли то причыплял дротом коровячы ланцухы до пристерала, жебы не віргало на вітру, а котре робило за куртину в часі представліня михалівского „театру”. Человек тот называл ся **Андрій Копча** і приіхал з Валбжыха, де робил в місцевым Драматичным театрі. Не дивота, же знал ся на запераню і отвєраню куртины. З часом вказало ся, же не лем на тім. А

сама стріча выглядала менше більше так: Я. Горощак оповідал о історії Лемків і як то він, не спроста, лем бочком сугєрувал, же треба было бы покликати лемківску організацію. Зас А. Копча, як то він, похвалил ся, же написал драму „Одтыты коріня” о сучасній історії Лемків, але по польскы, бо лекше было му написати по польскы понад 100 сторін канцелярийного паперя, як по лемківскы, хоц лемківскый преця знає. Ба навет прочытал кавалец першого акту. Мало того: повіл, же хотіл бы тоту драму выставити на сцені. Як першы зареагувал М. Трохановскій, котрый ся задеклярувал, же разом з В. Дзядиком перетлумачыт драму на лемківскый. Але А. Копча унюс ся гонором і повіл, же він сам єй перетлумачыт а на пробах буде ся спільні поправляло блуды. Ішы Петро Косовскій, хоц товды мал не веце як 19 років, притомні зьвідал авто-ра кілько люди буде му треба, жебы тоту драму выставити а коли почул, же такой сорок, зачал оглосно рахувати хто з його родины може выступити. Усталено, же наступна стріча одбуде ся по Службі Божій в першу неділю по Йордані, в тій самій сьвітлиці. „Акторів” обіцял зобрати М. Русинко. Не знам ци дахто вірил, же тото ся поведе, але... Очевидні найбарже непотішений вышол зо стрічі Я. Горощак, котрый приіхал з таком конкретном місієм, а ту якысый фацет „выскочыл” з театром і што гірше – зобраны тото „купили”.

През понад місяц перекладавал єм драму з польско-го на наше, окрем німецкых і українскых квестий, котры

• Історічна фотографія закладателів Стоваришыня Лемків у Польску, котре славить свій двадцятьрічний ювілей: (першыї ряд зліва сидячі) Миколай Ван, Штефанія Дубец, Хрїстіна Ковальчїк, НН, Штефанія Ван, (друзыї і третій ряд) Владимір Горбаль, Димитрій Русинко, Ярослав Хомяк, Лука Возняк, Мірослав Быковскый, Ніна Ванько, Ванё Пласконь, Ванё Кобані, Евгенія Горощак, Андрій Копча, Петро Трохановскый, Ярославе Зволінскый, Тома Молодчак, Штефан Косовскый, Миколай Падуховіч, Александер Климківскый, (четвертый ряд) Славомір Молодчак, Петро Косовскый, Ванё Ковалчїк, Ярослав Горощак, Богдан Горбаль, Любомір Горощак, Ігор Горощак. Далшы участны на установуючій гомаді стоваришыня на фотці не суть.

мал перетлумачыти М. Трохановскій на першій пробі чытаній. Але закля до ней дшло, 22 сiчня 1989 рока одбыла ся перша проба органiзацыйна, на котру неоцiнений М. Русинко скликал... понад 40 люди. На число было тiлко, кiлко было мi треба, але сама охота то за мало... Тым барже, же треба мi тiж было гудакив, а о них николи не было легко. Зробил ем штоси, што припоминало гнешнiй „casting”. I повело мi ся обсадити бiльшiст роль, але без єдной... головной – Матери. Што правда, єдна з пань (назвиска уж не памятам) згодила ся єй заграсти, але на наступну пробу уж не пришла (нащестя, по хыбаль двох тыжнях Митро Русинко припровадил паню Ольгу Перегрим, котра заграла барз добрi тоту ролю, i не лем тоту). А перша проба чытаня одбыла ся в середу 25 сiчня 1989 рока. Зачали сме од першого акту. Другый мали сме пробувати в пятницю а третiй в недiлю. I так мало быти тыжден в тыжден аж до премеры, котру предвиджував ем на початок липця 1989 рока.

I бодайже на третiй пробi М. Русинко (як все) принюс мi картку паперя в кратку, на котрiй догоры было написане: *Листа осiб, котры хотят заложыти лемкiвску органiзацiю* (цитую з памяти). Тепер не памятам ци вiн першый єй пiдписал, ци тiж я (сама листа деси пропала), але памятам, же хыбаль листу пiдписали такой вшыткы присутны на пробi. Пiдняли сме постанову, же на 5 лютого 1989 рока скличеме до Лiгницi заложытельске зобрания – першой лемкiвской органiзацiи, на котре запросиме старых i молодых лемкiвских дiячыв, наразi головнi зо Заходу, хоц был на ним тiж Петро Трохановскiй з Креницi. На тото зобрания прирыхтував ем проект *Статуту Стоваришыня Лемкiв* (взоровал ем ся головнi на... „Statucie Ligi Kobiet”, але тiж зазрил ем до статуту УСКТ). Проект *Статуту* чытал ем такой 3 години, бо што якысий час одбывала ся дискусия (часто барз горяча) над декотрыма пунктами.

Другу стрiчу скликали сме на 18 лютого 1989 рока, очевиднi зас до Лiгницi. Дальше редагували сме *Статут Стоваришыня*, але тiж покликали сме iнiцiятывну групу, котра мала скликати загальнокрайове заложытельске зобрания **першой** по II Свiтової Войнi i выселиню Лемкiв **правдивой лемкiвской органiзацiи** до Лiгницi на 4 марця 1989 рока. До той групу вошли: **Петро Трохановскiй, Ярослав Горошак, Андрiй Копча, Митро Русинко** i – хто iщы? На тото зобрания запрошено старых i новых дiячыв з цiлою Польщы. Окрем iнiцiяторiв зо Заходу, запрошыня на заложытельске зобрания прийали: Михал Донскiй – першый i єдиный ведучый бiвшой Лемкiвской секцiи при УСКТ, Ярослав Трохановскiй – керiвник ансамблю „Лемковина”, Теофiль Дубец – остатнiй староста Лемкiвской ватры в Горах, Василь Шост – активный дiяч УСКТ з Вроцлава, i Штефан Гладик – теперiшний i долголiтнiй ведучый пiзнiйшого Объєднання Лемкiв, як тiж Ярослав Зволiнскiй, активный дiяч кiнця 50. рокiв. Зо „старой гварди” бракло Павла Штефанiвского, Теодора Гоча (перебывал товды в Канадi) i Ярослава Мерены (была його дiвка Євгенiя). Припомнул ем тоты особы, бо потiм часто ся бесiдувало, же Стоваришыня Лемкiв покликала група „ошоломiв”. Очевиднi ниhto з выжше приведеных (окрем Я. Зволiнского) не остал членом Стоваришыня Лемкiв, але ниhto не заперечыт, же не был при його народинах. **А так при нагодi: коли вшыткы спомнены оповiли ся за покликаньом чысто лемкiвской органiзацiи, то чого потiм завязали нову, проукраiнську? Як можна носити двi шапки на єднiй головi?**

Але вертайме до Стоваришыня Лемкiв. На зобранию принято його *Статут* i выбрано Заложытельскый заряд. Вошли до нього: **Андрiй Копча** – ведучый, **Петро Трохановскiй** – заступця ведучого, **Штефан Косовскiй** – заступця ведучого, **Ярослав Горошак** – секретар, **Штефанiя Дубец** – скарбник, **Ярослав Хомяк** – член, **Владимiр Горбаль** – член, **Богдан Гамбаль** – член, **Штефан Дичко** – член, **Тома Молодчак** – член, **Миколай Падухович** – член, **Митро Русинко** – член.

15 марця 1989 р. разом з Митром Русинком занесли сме документи до Выдiлу суспiльно-адмiнiстрацыйных справ Воевiдского уряду в Лiгницi. Принял нас його директор Войцех Кшыжановскiй, котрый выразил зачудування, же Лемкам не старчыт уж украиньска органiзация, але документи принял. Ищы 2 мiсяцi тому певно бы нас з нима одослал або возвал функционариюшыв СБ, але од понад мiсяца в Варшавi обрадувал „округлий стiл” i было очывидне, же в Польщi надходят змiны. Але в справi реєстрацiи Стоваришыня Лемкiв было през 2 тыжнi тихо. Тымчасом закинчыли ся обрады „округлого стола” i сейм барз скоро принял нову Уставу о партиях полiтычных, заводовых корпорациях (можна было уж зареєструвати „Солiдарнiст”) i стоваришынях. Устава мала быти принята 7 квiтня 1989 рока, але войти в жытя 14 днiв пiзнiйше. Кед бы Стоваришыня Лемкiв мало быти зареєструване згiдно з новым уставом, треба бы было зас складати внесок i ждати не знати як долго. 31 марця 1989 рока рано задзвонил до мене директор Кшыжановскiй i запропонував, же як до заране зложыме поправлений *Статут Стоваришыня Лемкiв*, то остане оно зареєструване на пiдставi ищы обовязуючой уставы. Сiл ем в найблiжшый автобус з Валбжыха (де ем товды мешкал) до Лiгницi i за 1,5 години был ем в габiнетi дир. Кшыжановского. Тот поiнформував мене, же акцептує статут, але треба буде го поправити, бо сут в нем блуды. Головнi... протинкы (!). Очевиднi кажду сторону треба буде переписати ищы раз. I так ся якоси дивнi зложыло, же на каждiй сторонi чоґо-си бракувало. А як не протинка, то подля пана директора речыня повинны быти два а не єдно. I так мусл ем до суботы рано переписати... 19 сторiн. Очевиднi – не мал ем машыны до писаня i зас бым мусл вертати до Валбжыха. Нащестя, был ем товды заступцьом директора Драматычного театру в Валбжыху i знал ем директора Драматычного театру в Лiгницi Юзефа Ясельского, котрый удоступнил мi свiй габiнет разом з машыною до писаня. Переписуваня *Статуту* закинчыл ем перед 20-том вечером i в суботу рано разом з Штефаном Косовским занесли сме го до Воевiдского уряду. Директора Кшыжановского не было i *Статут* приняла його заступкыня. Директор Кшыжановскiй дотримал слова i в половинi наступного тыжня поiнформував мя телефонiчнi, же **Стоваришыня Лемкiв остало зареєструване 7 квiтня 1989 рока пiд номером 15**. Перша чысто лемкiвска органiзация стала ся фактом i могла розпочати дiяльнiст.

Надышол час на покликуваня кружкiв. Першый покликано в Лiгницi 15 мая 1989 р. Потiм завязано наступны: в Креницi, Любiнi, Хоцяновi, Гожовi i в iнчых мiсцевостях. Стоваришыня Лемкiв зачало жыти своiм Жытьом... I жыє, i дiят до гнеска.

А што з театром i драмом „Одтjаты корiня”? Она тiж остала выставлена: 15 липця 1989 рока в Воевiдским Домi культуры в Лiгницi. Але то уж темат на iнче оповiданя... ■

Проф. Др. Михал ФЕЙСА, Новый Сад, Сербія

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВОЮ НОРМОВАННЯ РУСКОГО ЯЗИКА ВОЙВОДИЯНСКИХ РУСНАЦОХ

На територію нешкайшей Войводини/Сербії Руснаци ше приселели пред 264 роками зоз сиверовосточних жупани-йох тедишней Габсбургскей монархії, углавним зоз Земплину, Шаришу и Боршоду. Слово у сущности о миграції зоз “Горніх часцох” до “Долніх часцох” у рамкох истей, бувшей держави.

Же Руснаци принесли зоз собу традицію, просвіту и духовнось шведочи и факт же уж о даскельо роки од приселеня основали школи (у Керестуре 1753. року, а у Коцуре 1765. року). Були то церковни (конфесийни) школи, такв. триви-ялки у хторих ше на рускей бешеди, попри виронауки, учело читац, писац и раховац. Церква у тим периодзе була єдини фактор очуваня языка и, вообщє, ширеня образования и культури. З оглядом же ше у церкви конфесионалне виедначовало зоз “народним” и культурно-просвітним, вона здобула угляд чувара народного ества и допринесла же би ше у чувству народа припадносц грекокатоліцкей вири идентифіковала зоз припадносцу націоналней заєдніці (Хорњак, 2006: 35).

Початок литературно-уметніцкей творчосци на языку югославянских Руснацох вяже ше за 1904. рок, кед млади Гавриїл Костельник створел перши поетични зборнік на руским языку *З мойого валала*. По виходзеню зборніка *З мойого валала* Костельник унапрямел свойо интересованє на преучованє законїтосцох руского языка, на гледанє одвитууючого писма и орфографичних правил, на утвердзованє фонетичних и граматичних закон, на вибор такого лексичного фонда зоз котрим би фонетични и творєбни форми словох одвитували духу руского языка. Принципи руского языка до хторих дошел Гавриїл Костельник кодифіковал у *Граматики бачваньско-рускей бешеди*. По Александрови Дуличенкови, руски язык од виходзеня Костельниковей *Граматики* «достава подполну цалосц диференциалних характеристикох лите-

ратурного языка: нормованосц (иснованє обробеней форми и свидоми вибор языкових формох и єдинкох) и обща обовязковосц за шицких членох заєдніці: хасновац запровадзєни норми, цо бул єй циль; функционованє у дружтвених, гоч и огранічених, сферах (школа, литературно-уметніцка творчосц итд.), иснованє писменосци (котра уж, правда, мала свою историю) и инше» (Дуличенко, 2009: 228). *Грамматика* длуго стала у рукопису и видруквана є аж 1923. року у Сримских Карловцох.

Костельникова *Грамматика* ше состої зоз шейсцох часцох. Перша часц облапя податки о рускей азбуки и гласох у руским языку; ту анализовани даєдни фонетични закони, дзелєнє словох на склади, акцент. У другей часци Костельник дава лексично-семантичну анализу руского язичного материялу и творєнє словох. Треца часц то морфология шицких пременлівих файтох словох, а у штвартей часци обробени непременліви файти словох. Пията часц облапя синтаксу простого и зложеного вирєченя, а шеста часц – кодекс правописних правил.

Роботу на нормованю и преучованю мацеринского языка котру розпочал Костельник успішно предлужели двоє руски лингвисти: Гавриїл Надь и Микола М. Кочиш, обидвоє педагогове и писателе. Гоч медзи нїма исную вельки розлики, вони ше на єден способ дополнюю. Написали исте число роботох зоз лингвистики – по 34, але Кочиш окрем статїох ма и 9 кнїжки, и шицко того написал за лєм 10 роки, а Надь писал полни 50 роки, але лєм статї, так же ше цале його публикованє лингвистичне наслідство змесцєло до єдней кнїжки (*Лингвистични статї и розправи*, 1983).

Надя интересовали углавним проблеми з орфографії, морфології и лексикології. Цо ше дотика роботох з орфографії, Надь звичайно интерпрєтує Костельниково принципи, але их и розробює, розвива, усовершує.

Найзложенши питаня зоз орфографії Надь розришел по Другей шветовой войны (од 1945. по 70-и роки XX вику). Його найлєпша робота у тей обласци то статя «З нашого правопису» зоз 1950. року. У статї нет теорийни пообшованя, але подробно нашоровани приклади, цо за тедишні условия било и найнеобходнейше. Може роботи Надя скромни по обсягу, але ше велї його сугєстїи и замєркованя потвєрдзєли у пракси и вон дал велькє допринєшенє же би ше руски язык видзвигнул на уровень добре нормованих и развитих славянских литературних языкох. Фактично од Другей шветовой войны та аж по половку 60-их рокох XX вику окрем Надя и його кратких статїох о барз конкретних языкових проблемох, не було фаховцох котри би преучовали язык.

Микола М. Кочиш ше зоз своїм надзвичайним талантом зявел праве теди кед бул найпотребнїйши. Вон бул свидоми же треба кодифіковац шицко цо остало недоповєдзєнє и, вєдно з нормами котри створєни дзекуючи Костельникови, формовац нормативну систему за школски потреби, а познейше их прєшириц и на други сфєри у котрих ше литературни язык хаснує. Так од 1965. по 1968. рок вишли три його граматики

• Учасниками тогорічного юбілейного засіданя Світового конгрєсу Русинів у Руськім Керестурї (Сербія) были лавреаты Премії Александра Духновіча за русиньску літературу: (зліва) Олена ДУЦЬ-Файфєр з Польщі, Любка СЕГЕД-ФАЛЦ з Хорватії, Марія МАЛЬЦОВСКА з Словакії і Славко ВІНАІ з Сербії. Фотка: Е. Міхна.

под єдну назву *Мацерински язык*, у котрих не бул лем школьски материал, але ришовани и важни нормативни питаня. Розуми ше же то не було идеалне рiшенє, але главне було поробене – створена нормативна система. Окреме значна подїя за русинистику то друкованє першого *Правописа руского языка* 1971.

року, котри вишол поза рамки школи и постал не лем учебнїк, але и драгоцини приручнїк у шицких сферах дзе ше руски язык хаснує. Конєчно утвєрдзене же основни принцип руского правопису морфологийно-фонетични, гоч тот друга часц ма меншу улогу.

Кочиш жадал витвориц и вельку граматику руского языка, але му ше не удало закончиц ю. Рукопис, гоч и недокончени, обявени як *Грамматика руского языка*. Грамматика видрукована постгумно 1974. року.

Вельку граматику руского языка поспишло ше закончиц проф. др Юлианови Рамачови (2002). Як наглашує сам автор, вона треба же би послужела як школяром и студентом, так и преподавачом и шицким другим културним роботнїком. *Грамматика руского языка* ше состої зоз шейсдох часцох: фонетики, морфологий, синтакси, лексикологий, историйней граматики и часци о нашим народним и литературним языку. Треба наглашиц же Рамач по перши раз детально обробел синтаксу, лексикологию, историйну граматику руского языка и стилистику.

Професор Рамач публиковал коло 100 роботи зоз лингвистики, од того коло 15 кнїжки. З тей нагоди спомнеме важнейши з нїх: *Практична стилистика, Применовнїцки конструкції у руским литературним јазыку, Руска лексика, Фразеолошки речник: српскохрватско-русински ...*

Окреме значна подїя у русинистику то друкованє *Сербско-руского словнїка*, котрому главни редактор др Юлиан Рамач, а редакторе мр Михайло Фейса и мр Гелена Медєши (I том вишол 1995; II том – 1997. року). До *Сербско-руского словнїка* унесени и менши правописни виправки, але одредзене число правописних проблемох хтори руска национална заєднїца ма потребу ришиц не розришени.

Дружтво за руски язык, литературу и культуру порушовало иницијативу за новим правописом на даскельо заводи, але конкретни резултати не було.

Чувствуюци потребу рускей националней заєднїци за осучаснєним правописом, проф. др Михайло Фейса конциповал конкретни проект и унапрямел активносци руских фаховцох на першу фазу, т. є. на публикованє правописного словнїка. Перши и по нешка єдини правописни словнїк обявени у рамикох *Правописа руского языка* Миколи М. Кочиша (од 81. по 156. бок), хтори у цеку прешлих 38 рокох у дзепєдних сегментох превозидзени. Проект професор Фейси ше, з єдного боку, состої у осучасньованю текста скоро штиридецєнийного правописного словнїка, але и у уношеню корекцийох, т. є. у ришованю нагромадзєних правописних проблемох.

Тоти проблеми, хтори у сущносци представляю значни неусоглашеносци и недоповєдзєносци, мож груповац до трох цалосцох:

1. запровадзєванє фонологийного або морфологийного принципу;
2. диалектизованє руского языка провадзєне зоз цудзїма рiшенями;
3. приступ гу странским словом.

Перша група проблемох виходзи зоз медзїодношеня морфологийного и

фонетичного принципа писаня слєвох, т. є. од доминова-

ня улїва етимологий або ортоєпїї на ортографию. У Уводним слєве *Правописа руского языка* Микола М. Кочиш пише: “Морфологийни принцип котри маме у основи нашого писаня одредзує же не записуєме слєва так як их вигваряєме, але у писаню водзимє рахунку як слєво настало” (Кочиш, 1971, 3). Приклад хтори дава то префиксованє слєво *розсипац* (не *росипац*). Як приклади же велї слєва пишєме и по фонетичним принципу авторы слєва *ткацки* и *ткацтво* (не *ткачки*, *ткацтво*). Александер Д. Дуличєнко констатує шлїдуєцє: “Конєчно було подцагнуцє же у основи руского правопису лежи морфологийно-фонетични принцип, при чим ше улога фонетичного принципа зменшала” (Дуличєнко, 2009: 250).

Так, начално, з єдного (морфологийного) боку не зазначуєме вїєдначованє консонантох по дзвонкосци (та пишєме напр. *бабка*, *кнїжка* итд.) и префикси затримуєме у їх основней формї (*розсипац*, *предплациц*), а, з другого (фонетичного) боку, йотованє, палатализацию и аблаут пишєме так як слєва з тїма язичнимя зявєнїями чуєме, без огляду же зме дакеди и свїдоми їх етимологий. Дилєма чи запровадзиц фонологийни чи морфологийни принцип у одредзєних случайох спричинює двоєня у вязи зоз писаньом насампредз суфиксох, префикса з- (у вариянтох з-, с- и зо-) и подвоєних консонантох (напр. *беззаконни* чи *беззкони*, *счарнєти* чи *щарнєти*, *оддвоїц* чи *одвоїц*). Нєпрецизована юрисдикция фонетичного, односно морфологийного принципу спричинює обаваня и при писаню: *гласнїк* чи *глашнїк*, *пекєлни* чи *пекєльни*, *худобєнки* чи *худобєньки*, *нашлїдни* чи *наслїдни*, *сторочє* чи *сторочє* и др.

Друга група проблемох вирєсла зоз штучного урамикованя руского языка. Так напр. при Микєлови М. Кочишови находзимє вєлькє число правописних (и лексемних) ришенєох хтори з часом руски язык, т. є. його бєшєднїки не прилапєли и, пошлїдково, одруцєли. Намагаюци ше руски язык поддрїлїц под украински, вон му (першому спомнутому) додзєлєл улогу диалєкта, хтори у одношеню на литературни (нїби висши), украински язык мал инкорпорирац до себе тото цо хтошка дзєшка, у других социолїнгвистичних условийох, прилапєл. Спорни случай ше розришовали зоз такв. “*сору-paste*” процедуру, односно кєд ше не знало як, отворєло ше правописни словнїк украинского языка, умєморовало ше рiшенє и просто ше го залїпєло до правописа руского языка. Априорно вибрани модел за стандардизованє випродуковал, мєдзи иншим, и шлїдуєци, “ришеня”: попри *помилования* и *милосци* у Словнїку и нечутє *пощада*; попри *агєнта* и *шпиюна* фантомски ше зявює и *розвиднїк*; попри *пахулька* и *пахолька* и *шнїжинка*; попри *оцєна* и *оцїнка*; попри *привидзєня* и *примара*; лєм *травма* (не и *траума*); преферовани *клоун* (хтори нїхто з Руснацох не повє) у одношеню на *клови*; *обережно* випатра значєйше (гоч є цалком цудзє рускому бєшєднїкови) од *осторожно*, з оглядом же му у одреднїци предходзи итд. На тот спосєб ше намагало руски язык штучно “збогациц” зоз лексиконом хтори базовани на бєшєди стрєднього Надднїпровя и околних обласцох (хтора у основи украинского литературного языка), а не на рускей/русинскей/лємковскей бєшєди Карпатского арєала зоз хторєй руски язык природно вицєка. Нормативни рiшеня базовани на понукнєцох (лексичних, фразеологийних, морфологийних, синтаксичних и др.) других русинских вариянтох з Карпатского арєала маю далєко вєкшу шансу зажиц. Нормативнє искуство Руснацох указало же шлєпє провадзєнє цудзих литературних нормох можє буц аж и контрапродуктивнє.

Треца група проблемою ше дотика правописних вариантох лексемоу у хторих углавним не обачуеме значнейши семантични розлики. Характеристична є за странски слова. Приклади за тоту групу проблемоу находзимо и медзи прикладами предходней групи (случаї *клоун* чи *клоун*, або *травма* чи *траума*), цо значи же фалшиве урамикововане языка може у значней мири спричиніть зявйоване дублетоу або тριάдох. Од пожичкох хтори виволоу одредзени правописни обаваня з тей нагоди спомніме и: *английски/английски*, *гранит/граніт*, *мозаик/мозаїк*, *космонаут/космонавт*, *шпион/шпион*, *анекдота/анекдота*, *грам/грам*, *гулиган/хулиган*, *каузални/кавални*, *наивни/наївни*, *піджама/піджама*, *Русия/Россия* и велі др. Дзепоедни з наведзених парох формовани з директним контактом руского и дотичного странского языка, а дзепоедни з индиректним контактом, при чим часто обачуеме и уплів постредуючого языка. З оглядом же найчастейше не уноша виразнейши розлики у значеню (гоч и вони обачліви напр. у *доктор* и *дохтор*, *кор* и *хор*), мож повесц, же дублети при ніх редувантти, т. є. не необхідни.

За потреби нового правописного словніка хтори у закончующей фази, автор тих шорикох ше намага тримац шлідуючих двох напрямкох:

1. кед одредзена форма жива, обща и уклопена до рускей системи, требала би мац и нормативну вредносц;
2. кед существує вариянти-реплики странских словох, зоз без свідомосци о оригіналу при хасновательови (цо ше, розуми ше, не шме одношиц на нормователя), норма реплики би ше требала унапрямовац гу оригіналней форми.

Свідоми комплексносци проблема, лингвіста-нормователь, а вон би требал буц тот хтори вежне до огляду шицки релевантти фактори и “пресудзи”, муши водзиц увагу и о часу/часох приходзєня дотичней лексеми, о драги/драгох ей приходзєня, о ей сфери хаснованя дакеди и нешка, як и о ей фреквенції. Илуструйме уплів тих фактороу зоз даскеліма прикладами. Кед адаптация утвєрдзєла форму *гайзибан* за немецке слово *Eisenbahn*, вєц нет причини же би медзи тоту форму и норму не бул положени знак еднакосци. Тиж так, мож шлебно виключиц форму *ковбой* прето же форма *каубой* и обще прилапена (правда пре уплів сербского языка) и блізша є вигваряню англійского слова *cowboy*. И дублети англійских словоу *baseball* и *hooligan* би пре вше векше упознаване зоз оригіналними словами и пошлідкове хасноване требали буц “розришени” як *бейзбол* и *гулиган* на рахунок *безбол* и *хулиган* (и попри тим же тоти други формовани под уплівом языка стредку). Адаптация медзинародних дифтонгоу як напр. *ai* и *ei* би не шмєла буц по каждую цену унификована з оглядом на то же слова у хторих су приходзєли не у исти час и не адаптовани су у истим кругу хасновательоу; так би остали *авто*, *евхаристия* и *Европа*, а не мяняли ше *космонаут*, *реума* и *еурека*.

Цо ше дотика приступа гу першим двом групом, нормователь ше углавним унапряма на зводзєне дублетоу на необхідни минимум. То ше насампредз одноши на случаї кед фигурую три або штири вариянти. Наприклад, нет потреби и за квартаду *шлідуюци*, *шлідуюци*, *слідуюци* и *слідуюци*, кед маюци у оглядзе висше поведзєне, досц *шлідуюци* и евентуално у духовней сфери *слідуюци*. Тиж так, не потреби ані за тριάду *Италиянка*, *Талиянка* и *Италийка* (цо Микола М. Кочиш предклада у Словніку), кед досц *Италиянка* и, евентуално у бешедней сфери *Талиянка*.

Док ше при адаптованю нових странских словоу нормователь унапрямає баржей гу фонетскому принципу, у, условно наволатим, “зраженю” морфологийного и фонетского принципу при жридлових руских словоу вон благоприхильнейши гу морфологийному принципу, окреме при нормованю места контакта основи и суфикса/законченє (напр. *беззаконни*, *согвизд`є*, церкв. *отче*; *гагски*, *етнологийни*, *трєнираци*).

При писаню зложених присловнікох зоз применівником, кед зложєне слово постава єдна акцєтована цалосц, направєни крочай гу писаню ведно (або голєм охабєни дублети з чим допущєне и писанє ведно и окреме, з преферованьом писаня ведно).

Значна увага пошвєцєна и писаню зоз смужку (окреме у странских зложених словоу кед слово ма два акцєнти и одредзєну павзу медзи компонентами), як и нормованю хаснованя фонтоу и интерпункції (италика/курзива за наслови ділоу а знаки наводнікох за назви статїоу, означованє цитата у цитату и др.)

За автора тих шорикох дилєми коло хаснованя астериска над такв. коцурским бешедним вариянтами, под условийом же их потвєрдзєє карпатски арєал, нет. Астериск, односно надрильованє чувствє неправилносци з нїм не будзє присутнє. То ше тиж так одноши и на тиж такв. керєстурскє *до Дюру*. А було би аж и нєлогичнє тєраз кед мамє можлівосци черпац и модификовац дзепоедни правописни рїшєня на карпатским жридлу, єдному *єщи* “пришивац” етикету неграматичносци. У складу з тим дублети типа *котри/хтори*, *єщи/ище*, *жовти/жолти*, *стрєдні/штрєдні* не буду утаргнути.

У вязи зоз “офарбеносцу” *Правописа руского языка*, хтори не лєм же ма червени рамик, а є богато илустровани зоз прикладами хтори возвелічую комуністични перїод и не ма значнейшу вирску димєнзию, мож повесц же *Правописни словнік руского языка* висцєра коминтерновску и убудує християнску димєнзию. А рамик не буду червєней фарби.

До *Правописного словніка* вшєлїяк же войдзє и значни фонд одредніцох зоз информатики, односно компютеристики. Так напр. и одредніца *гардвер* а не *хардвер* (слово *гардвер* у *Правопису руского языка*, як ані у двотомним *Сербско-руским словніку*, ані не заступєне прето же у руским языку зажило у остатней дєцєнїї). Закладанє за вариянту зоз *г* походзи од спознаня же англійскє *г* у инициалним положєню идєнтичнє зоз руским консонантом *г*, а не зоз сербским консонантом *х*, хтори, правда, у значней мири уплівує на зявйованє *х*.

Покраїнски секретарият за науку и технологийни розвой перши, а потим и Покраїнски секретарият за образованє и культуру, як и Министерство культури републики Сєрбїї препознали значносц Проекта и потримали го, цо значи же обявйованє *Правописного словніка руского языка* мож обчєковац концом 2009. рока. ■

ЛИТЕРАТУРА

- Дуличенко, Александер Д. (1995), *Jugoslavo-Ruthenica I*, НВУ Руске слово, Нови Сад.
- Дуличенко, Александер Д. (1997), “Войводянски Руснаци и їх язык: история, статус и перспективи”, *Шветлосц*, ч. 3, НВУ Руске слово, Нови Сад, 131-136.
- Дуличенко, Александер Д. (2002), *Кнїжка о руским языку*, НВУ Руске слово, Нови Сад.
- Дуличенко, Александер Д. (2009), *Jugoslavo-Ruthenica II*, Филозофски факултет - Одзелєнє за русинистику и НВУ Руске слово, Нови Сад.
- Костельник, Гавриїл (1973), *Проза*, Руске слово, Нови Сад.
- Кочиш, Микола М. (1977), *Грамматика руского языка: Фонетика - морфология - лексика, I*, Покраїнски завод за видаванє учебнікох, Нови Сад.

Кочиш, Микола М. (1978), *Лингвистични роботи*, Руске слово, Нови Сад.

Надь, Гавриіл Г. (1983), *Лингвистични статі и розправи*, Руске слово, Нови Сад.

Надь, Гавриіл Г. (1988), *Прилоги до исторії руского языка*, Руске слово, Нови Сад.

Рамач, Ю., Фейса, М. и Медеші, Г. (1995, 1997), *Српско-русински речник / Сербско-руски словник, I-II*, Завод за уџбенике и наставна средства, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Катедра за русински језик и књижевност и Друштво за русински језик и књижевност, Београд-Нови Сад.

Рамач, Юлијан (2002), *Граматика руского языка*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

Супрун, А. Е. (1989), *Введение в славянскую филологию*, Вышэйшая школа, Минск.

Фейса, Михайло (1990), "Розиходзєня медзи двома текстами приповедки 'Хмари' Михайла Ковача", *Studia Ruthenica*, ч. 1, Друштво за руски језик и литературу, Н. Сад, 5-26.

Фейса, Михайло (1995), »Три жридла проблемох у нормовану руского языка«, *Шветлосц*, 2-6, 150-160.

Фейса, Михайло (1992-1993), "Руски - бешєда, диялект чи јазик?", *Studia Ruthenica*, 3, Друштво за руски језик и литературу, Нови Сад, 83-105.

Фейса, Михайло (1996), "Коцуризм и норма" у: *Руснаци / Русини 1745-1995*, Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства, 95-115.

Фейса, Михайло (1997), "Карпатскоц коцуризмох" у: *Зборник роботох зоз III конгреса Русинох/Руснацох/Лемкох*, Руски Керестур: Руска матка, 155-168.

Фейса, Михайло (2000), "Способи адаптованя/адаптираня/адапти-

рованя дїєсловох на суфикс -ира", *Шветлосц*, ч. 1-2, НВУ Руске слово, Нови Сад, 72-84.

Фейса, Михайло (2001-2003), "30 роки 'Правопису руского языка' Миколи М. Кочиша", *Studia Ruthenica*, ч. 8, Друштво за руски језик и литературу, Нови Сад, 25-29.

Фейса, Михайло (2005), *Време и вид у русинском и енглеском језику*, Прометей, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за русински језик и књижевност, Нови Сад.

Фейса, Михайло (2005), "Транскрибованє англійских словох на руски јазик" *Руске слово*, 05. август 2005, НВУ Руске слово, Нови Сад, 8.

Фейса, Михайло (2006), "3 нагоди публикованя капиталного твора рускеј лингвистики", *Ерато над Коцуром/Коцуром*, 9-10, Друштво за руски језик, литературу и культуру, Нови Сад, Коцур, 41-42.

Фейса, Михайло (2006), "Основни характеристики руского языка у поровнану зоз другима славянскимима јазиками", у: *Славянские литературные микроязыки и языковые контакты*, Тартуский университет Кафедра славянской филологии и Шведская Королевская Академия литературы, Тарту, 90-100.

Фейса, Михайло (2007), "Лингвистична творчосц Гавриїла Г. Нады", *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, књ. XXII, Филозофски факултет, Нови Сад, 293-302.

Фейса, М. и Медеші Г. (2007), "Правописни проблеми руского языка у Войводињи", у: *Jazykova kultura a jazykova norma в русиньскім језику / Языкова культура і языкова норма в русиньскім језику*, Prešovska univerzita v Prešove, Ústav regionalnych a narodnostnych štúdií, Prešov, 59-65.

Хорњак Михайло, "Бачко-сремски Русини" у: *Русини/Руснаци/Ruthenians (1745-2005)*, Прометей, Одсек за русинистику Филозофског факултета, КПД ДОК, Нови Сад, 23-73.

Олена ПЛАНЧАК-САКАЧ, Новый Сад, Сербія

На Филозофским факултету у Новим Садзе

УЧЕНЄ РУСКОГО ЈАЗИКА ПРАВИ „БУМ“

На Катедри за руски језик и литературу мр Ксенија Сеґеди виклада руски језик нашим студентом, як и студентом зоз рижних одсекох хтори го вибрали або як мацерински, або як странски јазик. Студенти хтори уча руски језик як мацерински зоз Одсеку за журналистику, а таких студентох хвильково ест тројо – два студенткині на першим студийним року и еден студент на другим.

Руски јазик як странски ше учело и скорей, окреме осемдзешатих рокох и теди тиж було вельо студентох, але ше тото познейше, дзеведзешатих утаргло, бо ше руски јазик третировало як јазик дружтвеного штрєдку. Од кеди Болоньски процес зажил на Филозофским факултету студенти у образовней системи маю и по два странски јазики, а руски јазик ознова мож слушац як странски јазик.

Ксенија Сеґеди, маґистер лингвистичних наукох уж блїзко три децениї виклада руски јазик на Одсеку за русинистику, а о ученя руского языка як странского гвари: „*Интересованє за ученє руского языка барз вельке и мам студентох зоз скоро шицких одсекох. На двох студийних рокох руски јазик нешка на Филозофским факултету уча коло 80 студенти. То барз вельке число и групи вельки по 40 студентох, а ми на Одсеку за русинистику не маме можлївосци, як на векших катедрах, дзелїц на менши групи, бо єдноставно не маме кадри. Барз чежко и оформиц группу и найсц адекватни термин хтори будзе одвитовац пейцом-шейсцом одсеком, даєдни слушаю руски јазик як перши странски јазик, даєдни як други, але шицки слушаю як початни курс. Мам студентох хтори по походзеню Руснаци, потим зоз мишаних малженствох, але велька векшина першираз чує за руски јазик. Даєдним студентом то було еґзотичне, даєдни ходзели до нашого Руского културно-просвитного дружтва у Новим Садзе, та знаю за Руснацох и руски јазик,*

углавним ученє руского языка у остатнїм чаше прави бум на Филозофским факултету“ – гвари мр Ксенија Сеґеди.

Јак гвари мр Сеґедийова ученє руского языка зоз студентами хтори го виберу як странски јазик почина од самого початку, руша ше од азбуки, од др Гавриїла Костельника, а при першим контакту опита ше студентом же цо вообщє знаю о Руснацох и руским језику. На першей годзини им представи нашу националну заєднїцу хто зме, одкаль зме, поашнї им нашу грекокатолицку виру, бо им тото интересантне, накратко, але же би дознали голем дацо основне о нас Руснацох. Тиж так поашнї им кельо длуго зме уж ту, у Войводињи, најзначнейши историйни подїї и подоби хтори значни за Руснацох, углавним то еден кратши историйни препатрунок. Јак гвари Ксенија студенти дзєчне хоцза на годзини, крашне робя, закладаю ше научиц руски јазик и трудза ше достац и добри оцени.

ПРОБЛЕМИ ЗОЗ УЧЕБНІКАМИ

Јак нам гварела мр Сеґедийова найвекши проблем учебнїки, бо за тераз не маю адекватни учебнїки за ученє руского языка як странского, цо подроумное вибор адекватних текстох и даяки роботни лїстки за вежби. У недостатку мр Ксенија Сеґеди хаснує учебнїки за пєстованє руского языка як и „Јазик и култура висловйован“ од трецей по шесту класу основней школи, хтори углавним обдумал и написал др Яков Кишюгас, а даєдни учебнїки за пєстованє руского языка витворени тимски зоз Меланию Сабадош и Маґдалену Семан Кишюгас. Тоти учебнїки богати зоз руску лексику, бо нашо дзеци уж знаю јазик, але Ксенија их прилагодзує студентом и вибера адекватни вежби. Тиж так у настави хаснує и Граматику руского языка автора др Юлијана Рамача. ■

о. Михаил ХОЛОШНЯЙ, Дюрдєв, Сербія

НАШО КНІЖКИ УКАЖУ ЯКИ ЗМЕ

Остава неспорни факт же єдно з найзначнейших витвореных чловеческого розуму, то пренаходок друкарні и з подполним правом немецки народ свойо найвекше доприношене цивилизацийному процесу Европи видзи у справених друкарских кроснох на половки XV вику, преїг свойого, зоз славу овинчаного сина – Йогана Гутенберга.

„Руске слово“ у чишле од 30. януара 2009. року руску явносц поинформовало о окраданю грекокатолицькей церкви Св. верховних апостолах Петра и Павла у Новим Садзе. Жертва тей крадзи, по словох „Руского“ „на виронауку неходзащих“ крадошох була и єдна Напристолна Євангелия, хторей новинарска статя приписала старосни возраст векши як 200 роки. Видзи ше ми же тот єдинствени културни памятник войволянских Руснацох, хторого зме з актом безобразного здзерніцтва, можебуц и занавше позбути, заслужує векшу увагу и спомнуце голем рока и места публикованя, як и податка о видавательови.

Новосадска Євангелия, як и постоєня велїх других виданьох по наших парохиялних библиотеках, архивох и клиросох практично нїгдзе не зазначене. Очиглядне же крадза Євангелиї ознова отвєра питанє нашого одношеня и дзбаня за власни духовни и културни национални скарб. Велї народи уж оддавна маю свойо церковни и национални институції, библиотеки, архиви, музеї хтори систематично документую и широкей явносци презентую свой скарб рукописней и друкарскей кнїжовней култури.

Приблїжно сто роки после пренаходку друкарских кроснох Й. Гутенберга, велькоруски цар Иван Грозни, 1563. р. дал розказ: „устроїти дом од своєя царские казни, иде печатному делу строитися“. Ушлїдзело формованє даскелїх друкарных у Москви, хтори ше у литератури означую з єбєдинєну назву: Московски Друкарски двор. У тим Дворе, дзекуючи талантом московских першодрукарох Ивана Федорова и П. Т. Мстиславца, шветло дня збачели перши друковани кнїжки на території Русїї, 1564. р. Апостол, а 1565. Часовнїк.

После даскелїх погібельних огньох, хтори знічтожили Московски Друкарски двор 1721. р. друкарски мигелї прєшли до рукох „Правительствующого Синоду“ и од теди ше их означує зоз назву Московска Синодална типографія. У импозантним рядошлїду виданьох Московскей Синодалней типографїї находзи ше и єдна Євангелия з 1798. р. хтора нам войволянским Руснацом, а окреме Новосадяном, ма приоритетне значенє.

Тота Євангелия мала почесне место на пристолє грекокатолицькей рускей церкви Св. первоверховних апостолах Петра и Павла у Новим Садзе. Кажду сумню до вироудостойносци московского синодалного походзєня Євангелиї, одстранює факт, же є у чаше єдного мойого обиходу наших парохийох, 2004. р. документована з даскелїма фотографским знімками. Не висликовани лєм єї з червеним блишом обложени и з металнима апликациями украшени рамки, а лє и импресум на перших двох боках виданя, цо у тей хвильки неставаня

• о. Михаил ХОЛОШНЯЙ,
грекокатолицький парох у Дюрдєві (Сербія).

Євангелиї, од вецейнїстого значєня. Закончує чашц импресума Євангелиї дава точну інформацію о видавательови, месту и чаше друкованя кнїжки. У прєкладзе з церковнославянского на руски язык вон глаши: „З благословом Святїйшого Управяючого СИНОДУ, видрукована тота кнїжка Свята Євангелия, у царствующим вельким городзе Москви; року од рождєства по целу Бога Слова, 1798. индикта 1. мешаца мая“.

Постої ище єдна причина пре котру однята новосадска Євангелия значна наше рускей заєднїци у Сербїї. Зоз подполну сигурносцу мож повєсц же вона прєдставя повторєне друкованє єдного скорейшого виданя Синодалней московскей типографїї. Идентични текст и форма буквох, идентични прелом боках, инициялни букви, графични заглавя, кончики, находзимє и у найстаршей у Господїнцох 2004. року пренайдзєней Євангелиї. Понеже тоту Євангелию перши приселєнци, тромє браца Хомово, Петро, Андрей и Йоан за богослужєбну употребу до керестурскей церкви св. отца Николая подаровали 1752. року, логичне заключєнє же є друкована прєд датумом дарованя, а прєдпоставку мож лєм условно положиц на першу половку XVIII вику. Чи „Керестурска Євангелия“ оригинал за познєйши вецейнїсти виданя до хторих спада и новосадска украднута, а тиж и єдна коцурска Євангелия зоз 1763. року, чєжко повєсц.

У Русийскей державней библиотеки у Москви сом достал, поцєшує информацию, же и їх библиотека аж тєраз витворює пописує шицки на території Русїї обявени кнїжки у XVIII – XIX вику. Формованє Заводу за културу войволянских Руснацох, дава обєцунку же и наша руска заєднїца у сєgmentу

документована такого духовного скарбу у наиходзацим периодзе годна коштовац добри плоди.

Було би несправедливе не спомнуц же 1982 – 1983. року постояли озбільни роздумованя о непобитно найвекшим кніжковим фонду библиотеки рускокерестурскей парохиї и о тим дзе и як ше ю охрані од препаданя и щезованя. Покойни владика Гавриїл Букатко, мал задумку будованя правей, по шицких тедишніх стандардох фахово проєктованей архивбиблиотеки зоз читальню и одлогами за кніжки. Нажаль, ніч од планованого не зисцене. Вину мож з часци найсц при тедишней општинскей власци. Но, мушиме мац самокритичносци, хтора нам не дошлебодзи занедзбац факт ніжкосци власного духа и неспособносци дзвигнуц ше висше и витвориц прекрасне. Же би ирония була ище векша, после шмерци владика Букатки, у єдним оддзеленю гаражи, у не адекватних условийох, закончела и часц його власней архиви и библиотеки. Пред пейцома роками, з пренаходзеньом єдного з найзначнейших культур-

них памятникох духовносци войводянских Руснацох, Євангелиї з першей церкви св. Отца Николая у Руским Керестуре, порушана акция збераня средствох за єї реставрацию. Вона окончена и памятник забліснул у новим, чаривним шветле старини. Шлідзи єї складне до металних оформених рамикох. З пренаходзеньом Євангелиї народзела ше и думка же би ше на закончєню подняца реставрації направело репрезентативну виставу самей Євангелиї з макету першей плетеровеї церквочки у хторей Євангелия лежала. Було би добре направиц и виставу шицких значних церковно-славянских, як рукописних так и друкованих кніжкох, та и кніжкох гражданскей форми буквох старшого периоду, позбераних зоз шицких наших парохийох и приватних колекцийох. Вшелїяк же то будзе красна нагода же бизме окружено з хторим ествуєме указали „своєю кніжкы“, односно указали самих себе, а **окруженє по наших кніжкох зрозуми хто зме и яки зме.**

Мгр. Младен КЛЕМЕНЧИЧ, Лексикографічний інститут у Загребі, Хорватія

Мне була чесц помогнуц у пририхтованю виданя

Єден сом спомедзи даскелїх котри, верим, помогли же би кніжка „**Народ ніоткадз**“ була преложена на горватски язык. Було ми задовољство участвовац у пририхтованю горватского виданя бо думам же кніжка котру ви нешка представляє у Петровцох, як своєфайтова легітимация руского народа, заслужує таку потримовку.

Руснаци, тиж так, Карпаторусини, зоз тоту кніжку представени як восточнославянски народ без власней держави, але з вираженим националним идентитетом, языком, культуру и историю. Руска дідовщина територія историйней Карпатскей Руси, котра през прешлосц часто меняла державно-правни рамки, а нешка ше находзи у составу України, Польскей, Словацкей, Мадярскей и Румунії як єдна з їх часцох. Окрем того, Руснаци жию и у Сербії и у восточней часци Горватскей. Шицки тоти території облапени у тей кніжкы, а у потребней мири облапени и виселєнци у Сиверней Америци.

Змист поскладани найвещей хронологийно, у рамикох главних историйних периодох, започинаюци зоз славянским насельваньом дідовщини по нешка. Векша значносц дана, цалком розумлїво, новшим часом кед ше Руснаци зявю на политичней сцени под власним меном и намагаю ше витвориц политичне признанє. Источасно зоз политичними збуванями провадза ше и найзначнейши збуваня у церковним, просвитним, культурним и народним живоце.

Кніжка писана єдноставно, розумлїво и точно, та є як своєфайтова початніца упущена читательом котри поверхово и недостаточно познаю руску „тематику“. Окремно значносц даваю єї вельочислєни и поважно избрани фотографії и илустрації з котрима є дополнена и котри значно звекшую єї информативну вредносц. Гоч обрабя чувствительну „тематику“ национального потвердзованя и зєдиньованя, писана є у духу толєранції и прилапйованя сушєдних народох и штрєдзискох моци з котрима ше

руска история преплетала.

Илустрована история Карпаторусинох першобутно видана 2000. року на англійским языку, а провадза ю преклади на други язики з намаганьом же би була доступна читательом у жємох дзе жию Руснаци.

Мне особне була чесц и задовољство помогнуц у пририхтованю виданя котре ви нешка святочно представляє. Жадал сом же би горватски преклад затримал фахови уровень и стилску красу англійского жридла котри ми бул ориєнтир. У тей работи сотрудзовал сом зоз даскелїма Рускинями зоз Горватскей. Нігда зме ше не стретли, хасновали зме телефон и електронску пошту, але думам же зме ше розумєли, же зме мали довирия єдни до других и же конєчни резултат, а то нешка тота кніжка пред вами, завредзел тот труд и час. Верим же од нешка Руснаци у РГ маю кніжку котра значно помогне у змоцньованю їх идентитету.

Жаль ми же сом пре власни обовязки нешка не могол присц до Петровцох и упознац людзох з котрима сом успишно сотрудзовал прешлих мешацох. Окреме ми жаль же сом на тот способ препущєл можлївосц ище раз стретнуц и поздравиц автора кніжки П. Р. Маґочия, историчара и профєсора на катєдри за українистику на Универзитету у Торонту, а и велького поборніка рускей тематики у швецє. Боба Маґоча мал сом чесц стретнуц вецей раз на рижних местох у Европи, але и у Америци. Час препровадзєни з нїм за мнє вше бул богатство, як пре фахови спознаваня, так и пре приятельство з котрим тоти стретнуца були преткани.

Винчуєм ище раз шицким котри ше намагали же би руска историйна кніжка дожила и своєю горватске виданє, дзекуєм на сцєрпєзлївосци же сцє послушали мойо слова и жичим вам успишне предлужєнє конгрєсного дня, а госцом зоз иножємства и приємну нащиву Горватскей.

Микола РІШКО, Україна

Хто сьме, кідь не Русини?

Скоро нїт такого місяця, жебы тема русинства ся не пертраковала в областных або республікових засобах масової інформації. Причина ся все найде. Послїдне, наприклад, – зорганізованя у фебруарї Світової рады Русинів в Пряшові, пак у виходчеськім місті Пардубіце – першого світового зьязду підкарпатських Русинів і оголошений на 1. мая того року III. Европський конгрес підкарпатських Русинів, што мав быти в Ужгороді. А в Мукачові дотеперь споминають минулорічний юновий і августовий I. і II. Европскы конгресы з участїв ултрапатріотічної російської партії *Родина*, де ся їдало о самостатній республіці Підкарпатська Русь. В числі тых подій мала своє місто ростражована статя єдного із закарпатських журналістів о українофобській орьєнтації русинських недільных школ. І много русинських організацій на Закарпатю днесь, повів бы-м, суть неісты, якый із споминаных форумів узнавати: треба повісти, же на зьязд до Пардубіць, якый ся визначовав радикалізмом приятых рішінь (декларація о обновліню державности республіки Підкарпатська Русь) не пішли ани председа Народной рады Русинів Закарпатя Евген Жупан, але ани председа Союму підкарпатських Русинів, о. Димитрій Сидор. Закарпатя представляв лем председа областного Общества підкарпатських Русинів Ладислав Лецович, за што був выключений з рядів Народной рады Русинів Закарпатя. Боком од тых політичных процесів стоїть краєве Общество підкарпатських Русинів на челі з **Миколом Бобинцем**. З ним, а тыж із членом Школьской рады русинських недільных школ на Закарпатю, правником **Мирославом Фегером**, сьме побісїдовали.

• **Микола Миколаєвічу, вшыткы русиньскы організації краю слїдують єден благородный ціль – возроджїня національной самосвідомости корінного жьтельства Закарпатя. Чом так много „самостійників“, яки не то же ся приятелять, роблять єдно діло, але даколи суть ку собі неприятелиськы. Може, на прічині суть фінації, заграничны дотації?..**

– Не мож вылучіти ани тото. Подля мене, нас розділює розлічний погляд на методы досягнутия ціля. Єдны видять

вырїшіня проблему лем через політичны акції, іншы – через плановану роботу з людми, главно з молодов генераціов, выхованя у них свідомости, же сьме Русини. Мы сьме міджі тьма, яки суть проти політики, дотримуєме ся меморандуму Світової рады Русинів, якый був приятый минулого року. У нїм ся говорить: „Сучасна Україна бы ся мала справовати як будучій член Европской унії, а не як царська Росія або Советський союз. Узнаня карпатських Русинів за окрему національність заспокоїть елементарны людьскы права Русинів і буде важным кроком України на пути інтеграції з рештов Европы.“ Мушу повісти, же наш меценаш Штефан Чепа з Торонта визнає прінципы Світової рады Русинів: не вмішованя ся до внуторных діл державы, а на першім місті є розвой русиньской культуры. Окрем того, на знак протесту проти участи Народной рады Русинів Закарпатя на I. і II. конгресах, што были в Мукачові, мы сьме одышли з той організації.

• **А як ся шумно вшытко зачінало на зачатку 90-х років ХХ. стороча, к русиньскому руху ся присоединили вызнамны представителі інтелігенції Закарпатя, люде ся радовали, же ся можуть кликати Русинами, як їх родічі і прародічі. А пак ся зьявили розлічны туряницї і русиньський рух зазнав великы страты, вшыткы ся подїлили на білых і на чорных...**

– Так є, і зачало ся знеужываня ідеї під етнобізнїсом. Спомяньме сі лем на такзваны мукачовскы конгресы. Подля якогось інтересу ся злучіло пару русиньскых організацій, але перешов даякий малый час, а уж ся і розышли. Также, мертвенароджена дітина. А організованя таких масовых акцій стоїть немало грошей. Хто то платив і кому то было выгодно? Колись ся то може ай дізнаєме. Теперь є грызота міджі окремыма організаціями, радикалны, аж екстремістичны дії окремых особ, – выслідок того є, же люде ся не осмілюють нас отворено підтримовати.

• **То досправды важно, кідь береме до увагы, же в часі посліднєго списованя людей лем 10 тисяч жьтелїв Закарпатя ся приголосило к Русинам.**

М. Фегер: – Хотів бы-м повісти, же послідне списованя людей ся роби-

• **Микола БОБИНЕЦЬ** – председа краєвого Общества підкарпатських Русинів і член Світової рады Русинів за Україну.
Фотка: Ш. Глосік.

ло некоректно, были несправно заданы вопросы. По перше. Пак комісарі не были підготовлены, записовали одповіді блайвасом, што давало можность на фалзіфікацію, на многих містах ся робили записы без того, жебы ся навщівили люде. І зато ціфра „10 000“ абсолютно не одповідать реалній сітуації. Вірїме, же в настунім списованю людей в р. 2011 народность „Русин“ буде уведжена у листах списованя як самостатна, і мы будеме робити про то вшытко, што можеме. Жебы ся тотя неправдива ціфра не повторила, жебы чім веце жьтелїв Закарпатя ся чуло свідомыма Русинами. Тогды мож буде говорити о офіціалнім узнаню народности „Русин“. Но лем сі подумайте, як ся то могло стати, же в р. 1945 переважна часть людей краю была Русинами, а о 50 років їх зїстало на папері лем 10 000? Вшыткы ся такой стали Українцями? Але то не є так. Хто сьме мы, як не Русини? А тоту істину хочемы прискіпнати молодій генерації в недільных русиньскых школах, котрых в области є 24, главно 6 в Мукачові і 7 в Мукачовскім районі. Они функціонують уж пять років, а за тот

час ся нагромадило много скусеностей, підросло ціло учнів і учителів. Ініціатором русинського недільного школованя і координатором фінанчної підпори была Світова рада Русинів і Світова академія русинської культури на челі з Павлом Робертом Магочієм і Штефаном Чепом. Учебный матеріал, ёго формат, ступінь важности розрахований на 5 вікових груп од 10 до 15 років. Навчалны предмети – русинський язык і література, історія і географія Карпаськой Русі, русинський народопис, народна русинська культура, етика і християнска моралка. Маєме і свої учебники, які вышли з фінанчнов підпоров Ш. Чепы. Є то, главно, двотомный русинсько-російський словник І. Керчі, ілюстрована історія карпаських Русинів П. Р. Магочія, колективна монографія під науков редакцієв П. Р. Магочія „Русинський язык“. Учителі недільных школ реґуларно мають отворены години, які ся перетворюють на свята русинської історії і культури. Запамятали ся години в Підгорянах Народопис і материнський язык, який одучіла Анна Похылец, Образник красной літератури І. Сільвая – учителька з ОШ ч. 4 Марія Лендел, Творчі богатства і краса края, Домашні промыслы і ремесла на Підкарпатю – Лариса Ілляшевич з Березинки, Русины і друга світова война – Марія Бойко з Ільніці, Легенды Карпаського краю – Наталія Халаяк з Грибовець. Так бы мож было спомянути десятки подобных годин.

М. Бобинець: – Окрем недільных школ робиме велику масову роботу міджі дітми. Уж традично робиме конкурзы в декламации русинської поезії і прозы, присвячены А. Духновичови, фотбаловы запасы Ліґы русинських школьских дружеств, турістичны походы і под. Нашы молоды фотбалісты успішно выступили на змаганнях в Руськім Керестурі в Сербії, на Словакії. З дітми ся часто стрічають закарпаськы писателі і поеты, котры пишуть по русиньскы.

• **В такім припадї ся чудую, што таке українофобске увидів у роботі недільных школ автор статї, яку надруковали даякы закарпаськы і киевскы новинкы, а він сам ся ай обертає із скаргов ку міністрови Вакарчукови?**

М. Бобинець: – Кідь береме до увагы, же автор не є корінным жителєм Закарпатя, ёго родічі походять з Галичіны, то є вшытко ясне. Спомяньме зачаток 90-х років минулого стороча, кідь галицькы оддїлы молодюношів ся усалашыли на Закарпатю і снажыли ся нам дїктовати, як маєме будовати свою будучность. І

теперь в особі тягнибоківской „Свободы“ они зась ідуть ку нам воєвати з нами, Русинами. Ці можуть такы акції нас вести до порозуміння і зближіння? А односно недільных школ, хотів бы-м припомянути, же в р. 2004 тогдышній міністер школства Кремінь выдав приказ о створію націонално-культурных центрів. То єсть національны недільны школы мають право на екзистенцію і тот приказ ниhto не зрушыв. Повторюю, мы сьме за утримання і розвой русинського языка. А то є наше право. Тадь за 1 000 років угорської імперії, а пак і Чеськословенської републікы ся не подарило знищити русинський язык. Тото ся в значній мірі подарило, жаль, советській, а теперь і українській владі. Русины говорять плутанинов (суржиком). І за помочи наших школ хочеме вернути чістоту нашому прекрасному русинському языку.

Я собі думам, же нація ся може называти таков тогды, кідь має свою територію, властный язык і культуру. Та ці Русины тото не мають? У Києві напоягають, же русинський язык є діалектом українського языка. А я мам не менше основ твердити, же русинський язык, по перше, окрема галузка славянських языків, по друге, ёго мож подля дякы назвати діалектом так істо і російського, і словацького, і білоруського, а тьж ай мадярьского языка. Тадь в русиньскім языку є дость пожыченых слов з мадярьского языка, а так істо в мадярьскім з русиньского. Кідь говориме о автентичности русиньского языка, то Українці ліпше розумлять по словацькы, як по русиньскы. Ці мають українське коріня або іншого языка слова „няньо“, „віґан“, „кітити“, „ногавиці“, „клепач“, „клебана“, „ушитко“, „навдохтема“? Тот ряд слов мож продовжовати. Та о чім ту говорити, кідь Русинів за границями Закарпатя скоро ниhto на Україні і у світі не розумить, який же они мають діалект? О території і культурі Русинів і не говорю, ту жыєме все.

М. Феґер: – Як не прікно тото узнавати. Але Українська держава абсолютно ся не притримує односно нас Русинів закона України „Про національности та національні меншини“, неґує нашы права. Мы не маєме доступ до векшыны масмедій, не маєме можность росповісти о своїх культурологічных і шпортовых акціях.

• **Діло в тім, же векшына масмедій є комерчна, штатны суть поєдны. А не беруть вас не зато, же ся їм не хоче. Словом, боять ся, тадь вдяка істым силам під русинством теперь ся розумить „екстремізм“. Ниhto не**

хоче мати проблемы.

М. Феґер: – А нам од того не полегшать. Кібы нас держава узнала, єм пересвідченый, не были бы такы проблемы. Іншый вопрос: вшиткы обчаньскы здружіння Мукачова дістали од містьской влады канцеларії. Файно. А Общество підкарпаських Русинів Лецовича має цілый будинок – бывший Будинок учителя. То не є зле, але тот організації скоро никого не репрезентує, напроти тому в Мукачові плодно робить неєдна русинська організації. А они не мають міста в такзванім Будинку Русинів. Напротивагу Лецович, який платить сімболічну гривну за наёмне, давать просторы комерчным штурктурам. У світлі повідженого прікро собі усвідомлєвати, же проблемы русинства окремы політичны силы выужывають на свої інтересы.

М. Бобинець: – Радовали сьме ся выголошіню незалежности України, бо она нам дала можность наголос повісти о тім, же на Україні суть Русины. Але не чекали сьме, же в нашій молодій країні зістане іщі советська „демократія“, кідь централна влада вирішує національны проблемы подля себе, не хоче выслухати народ із богатовікових історієв. Мы ся позітивно поставили к рішіню Закарпаськой областной рады о узнаню в области народности „Русин“ і чекаме тот крок од Вержховной рады України. Подля мене, лем одкладованя рішіня наших проблемів породжує крайный радікалізм ведучих окремых русиньских організацій Закарпатя. Кібы киевска влада ся поставила к тым вопросам реално і уважено, єм пересвідченый, же сепаратны дії, подобны як пожадованя самостатной републікы „Підкарпаська Русь“, не нашли бы ниякой підпори. Днесь векшына Русинів не підтримує радікалізм в русиньскім русі. Є ясне, же Русинів підтримують і узнають як народ у цілім світі, в сусідніх штатах – на Словакії, в Мадярії, Сербії, Польщі, лем на Закарпатю такой народности ніт. Спомяньме, ай буржоазна Чехословакія узнавала Русинів і дала краєві автономію, а демократічна Україна нас выкреслила із списку народностей. Наше головне кредо – будучность будовати не з камінями і штыками в руках, але за помочи компромісів і порозуміння.

Дякую за розговор і сподівам ся, же настануть часы, кідь каждый закарпаській Русин голосно о без ганьбы буде мочи повісти гордо: „Я – Русин!“

(Переклад з українського языка: М. Мальцовска.)

Валерій ПАДЯК, Ужгород, Україна

НАМ ИЗ ВІТЦЁВОВ ТІТОЧКОВ ДОВЕДНА МАЙЖЕ ПІВДРУГАСТО РОКІВ!

• Автор статті з Марією ВАЙДОВ, ёго бабы старшов сестров із підкарпатського села Загорб.

Маря Вайда – моєї бабы (вітцёвої матери) старша рідна сестра. И не снило ся їй, же раз стане важнов персонов – майстаршов жительствоков на ушыткі довоколишні села Великоберезнянського району Подкарпатя. Девятыдцятьшістьрїчна, вона даколи знає и пївдецы упити, а щи годна пофірлєвати, кідь і зазїдати, як жыє? Уповїсть, же на ноги слаба стала и не гонна ходити – такоє, гейбы уже сто років на сєму світі жыє!!!

Село **Загорб** стоїть прикапчаное до бївшого за нєго села Ставне – лем горб розділяє тоты села. Од Загорба до ущи єдного села – Стужиці – тоже руков подати, пятьсто метрів, айбо загорбяны цїмборувут майскорї из ставенцями. Може зато, же бесїду мавут єднаку: у Ставному і Загорбі повїдят на коня „кінь”, а стужичаны – „кунь”, у Загорбі – „сіль”, а там – „суль”, „кілько” – „кулько”, „лоша” – „контя”. Айбо на „кромплї” (лем кромплї ся туй и родять!) и ставенці, и стужичаны, и загорбяны повїдят єднако – „ґарбудзы”.

Село Загорб притисло ся ид горі Черемсі. За горов, за пару кілометрів, лем то уже на польському боці – село Волосята – и там наші люде жыють. Выше Загорба – полонинка, де ся дасть назберати в літі чорні яфины, а на осїнь – черлені форґезы. Из тої горы вдолину тече поточина из усе чистов, як слыза, водов. Чунно якось ся называє потїк – „Дикый чеснок”. А то зато, же на тому місті, де ся начинать потїк, росте дикый чеснок. Попри поточині, ци на правому, ци на лївому бережкови стоять из валькіє ци й деревляні хыжки, у котрых жыє коло 570 люде. Нихто у селі студні не копле – ба, та нашто? – из

поточины и воды ся мож напити, и умыти ся, и їсти з тої воды варять, и полокавуть у тій воді.

Тече вода из Черемхы, гейбы співає:

Поточе, поточе,

Што в тобі цоркоче?

Ци камїнь, ци вода,

Ци рыбка молода?

У селі Загорб тіточка прожыла цілоє своє жытя. Якой то было жытя – у Бескидах усі знавуть. Бїдноє и тяжкоє. Од каждого режима дашто ся їй опстало. Од мадырського – за вітцём ся пише по-мадырськы. И ни чехы, ни руські не зрушили тото – и теперь в українському паспорті має позначеноє: Вайда Марія Іштванівна. Отець їй (мії прадїдо) Степан Иваниця быв селови за цєрковника майже пятьдєсят років. Село – малое: цєркву свою поставили, айбо священника удержовати не давало ся. И теперь так: священник прїйде службу Божу правити раз на два тыжні. А у другі дны и цєркву отворити, и свїчки запалити, и Біблію вынести, а пак и затворити цєркву – то работа цєрковника. Як помер Степан, за чесну службу поховали го коло цєркви, а за цєрковника селови днесь – майменшыї из пяти дітей Марї – сын Иван (на прозвисько Грабарь).

Нихто за фамілієв Марю у селі не кличе, може зато, же и Вайд, и Иваниць є у селі доста. Туй каждый має своє прозвисько. И Маря має – кличе ся Пильничков. Так ся писала її мати – Ганя Пильник, ищи як дїзков была и жыла за горов – у селі Вішка.

Полїтиков Пильничка нигда ся не інтересовала – айбо за „полїтику”, было діло, сидїла у тюрмі. Як ся вернули у 1939 році мадыры, дако (набізувно, быв то недобрыї чоловік) заявив тайно у поліцію, же Пильничка (ту маєш!) – „член комунїстичной партїї”! Забрали ї у тюрму до Березного. Може, для „профілактикы”? Одсидїла місяць, пак ї пустили – без суда и перебачєня.

Майже цілоє столїтя жыє на сєму світі Маря-Пильничка. Родила ся за імператора Франца-Йосифа в Австро-Угорщині. Як ся оддавала – то уж было за президента Томаша Масарика в Чехословакії. У мадырськїй тюрмі сидїла за Міклоша Гортїя, гнула спину у калґозї за усіх генсеків – од Йосифа Сталїна до Леонїда Брежнєва. Пак, як ся розпадував Радянськый Союз, пережыла эпохы Михайла Горбачова и Михайла Ельцина. Сїм державных режимів пережыла тіточка, теперь жыє у восьмому – у незалежній Україні.

Не так давно, в літі 2008 р., прїйшов им на село нащивити тітку. Сїли сме собі на ґарадичах старої хыжї мало спочити. И упити пївдецы... за наші годы – доведна нам из тіточков пївдругасто років!

Инж. Мартін КАРАШ, Камюнка, Словакія

„Сердцём єм Русин“

• Джон РИГЕТТИ – председа Карпаторусиньского общества в США з центром у Піттсбургу і член Світової рады Русинів за Северну Америку.

Джон Рігетті, председа наймасовішої русиньской організації в США (*Carpatho-Rusyn Society*) із своєв делеґаціов у фебруарі 2009 року завитав на выходну Словакію і до дакотрых русиньских сел. Хоць є Русином лем споловины (отець Таліан, мати Русинка), має таліанське прізвіско, говорить, же **сердцём ся чує быти Русином**. Почас ёго навщівы зробили сьме з ним слідуючій розговор.

• **Пане Рігетті, повіджете нашым читателям, в котрых областях жывота ся реалізує ваша організація і кого в США заступасте?**

– Свої акції організуєме в першім ряді на базі культури і школства. Снажыме ся утримовати русиньскы звыкы, традиції, культуру посередництвом фестивалів, на котрых ся сходить русиньска комуніта з Америки. В сучасности закладаєме русиньскы класы на школах, школуєме людей з области русинства, стрічаєме ся з представителями міст і сел, де жыють Русины. Заступуєме наших членів-Русинів, які жыють в розлічных областях Америки. Якраз они нас выслали ту, на Словакію. Дякуючі їх мандату, сьме ту могли прийти.

• **На якім принципі робить ваша організація в США? Мате регіональны структуры, містны організації і под?**

– Маєме філіалкы нашой організації в містах, де жыють Русины. Тоты суть в Нью Йорку, Арізоні, Нью Джерзі, Бостоні, Вашингтоні, Клівленді і т. д. Тоты Русины походять із Словакії, южной Польщі, із Закарпатя на Україні, із северной Румунії, Мадярії і Чехії. В США суть і іншы русинь-

скы організації, з котрыма добрі сполупрацуєме і взаїмно ся підпоруєме.

• **Підпорує влада США народностны меншыны, респ. підпорує русиньску народностну меншыну?**

– Підпорує нас, але не фінанчно. Узнавають нас, пропаґують, але подобно як нашы церькви, мусиме быти одділены од штату. Сьме в Америці владов узнаны як народностна меншына, але розділ є в тім, же в Европі, напр. і на Словакії, штат народностны меншыны дотує, а в США – ніт.

• **З якыма організаціями сполупрацує ваша організація?**

– Сполупрацуєме із вшыткыма русиньскыма організаціями в США і в світі, а таксамо з організаціями, котры заступають іншы народы і народности (наприклад, мадярьскыма, словацькыма і под.). Сьме отворены каждїй організації. На Словакію сьме пришли і зато, бо вашу країну поважуєме за центр русинства на світі. Русины на Словакії суть енерґічны, pracowиты люде. Роблять много, зато видно, же ся доказали спамятати з часів, кідь были утискованы і неузнаны.

• **Яке мате конкретно вы одношіня к Словакії?**

(Сміх). – Словакія ся мі любить, главно зато, же ту жыє много Русинів. Як і к іншым країнам, де жыють Русины (Мадярія, Польща, Україна і под.), так і к Словакії і к словацькым Русинам мам барз близко, они суть моєму сердцю милы. ■

Мґр. Міхаїл ДРОНОВ, Москва, Росія

В Москві была обгаєна дізертація з русиньского языка

24. децембра 2008 на кафедрі славянської філології Філологічної факулты Московской штатной універзты М. В. Ломоносова ся одбыла вызначна подія про модерну російську русиністіку (і нелем про ню): **была обгаєна нова кандідатська робота заміряна на язык Русинів Сербії і Хорватії. „Южнорусинский язык в свете языковых контактов (Лингвонетический аспект)“** – точно так ся по російскы зве тот дізертація, котрой автором ся став молодой талантований філолог **Вячеслав Владімірович Чарскій**.

У своїй роботі ся Чарскій занимав выскумом ґенезы языка Русинів Сербії і Хорватії (в ёго термінології – *югорусиньский язык*), што робив через выскум ёго діалектной основы. По спрацованю вшыткых знамых языковых матеріалів і робот попередників, він дошов к наслідуючим конкретным результатам:

1. *Югорусиньский язык* ся сформовав через різноуровнєву взаємодію трьох ідіомів, котрыма суть выходословацькы говоры юго-западного Земпліна (околиці Требішова), юго-выходного Шаріша (околиці Пряшова) а тыж карпаторусиньскы говоры Шаріша і Земпліна.

2. Взаємодія выходословацькых земплінських і шарішських говорів у процесі формованя *югорусиньского языка* проходила на сістемній уровни, але мала асіметрічний характер, затоже шпецфічных знаків земплінських говорів у *югорусиньскім языке* є евідентно веце як шарішських.

3. Взаємодія выходословацькых і карпаторусиньських говорів проходила лем на уровни контактем, зато карпаторусиньскы елементы в штурктурі *югорусиньского языка* ся находять на абсолютній периферії і суть векшынов репрезентованы через дакотры лексічны додаткы і окремы формы в ідіоматічных вырзазах.

4. Релевантны знакы, котры ся хоснують на становлїня ґенезы *югорусиньского языка*, належать до різних тіпів: едны суть **міджіязыковы**, котры давають до протикладу выходословацькы і карпаторусиньскы говоры, другы суть **ареалны**, котры ґрупують на становленій теріторії говоры різних языків, треті суть **внутроязыковы**, котры указують в масі рефлексів або форм лем на „требішовскы“ і/ або „пряшівскы“ выходословацькы говоры.

5. З погляду компаративно-історічной методы *югорусиньский язык* є гетерогенным языком. Но ёго гетерогенность не є надобытов, але є дідовизнов говорів, на базі котрых были сформованы, у першім шорі говоры выходословацького діалекту.

Мож повісти, же нова робота холем на близкий час рішить дуже тяжку проблему ґенезы языка сербських і хорватських Русинів. Высоку якість дізертації ґарантує уж мено школиателя В. В. Чарского – професора Ломоносововой універзты **Константіна Васільєвіча Ліфанова**, доктора філологічных наук, котрый є едным з найвызначнішых російських

словакістів. Офіціалныма опонентами работы ся стали професорка **Єлена Аркадьєвна Галінская**, докторка філологічных наук, і научный сполупрацовник Інштїтуту славїсткы Російской академії наук **Фёдор Борісовіч Людоґовскій**, кандідат філологічных наук. Свій посудок послав тыж професор Воронежской штатной універзты **Генадій Філіповіч Ковалёв**, доктор філологічных наук. І школиатель, і опоненты, і вшыткы членове комісії єдногосно узнали великий научный принос работы Чарского.

Самособов, почас писаня дізертації В. В. Чарскій ся обертав на велё російських і заґранічных інштїтуцій і колеґів. Треба повісти, же на своїй обгаєбі вшыткых выменовав і їм сердечно подяковав. Не хыбили міджі нима ани науковці зо Словацькой републікы – **Анна Плішкова** і **Юрій Ванько**.

В найблизшых місяцах В. В. Чарскій планує выдати свою першу моноґрафію, котра буде выходити з ёго кандідатської работы.

Од цілого сердца хочу зажелати моёму колеґови і приятелёви, Славови Чарскому новых научных і животных успіхів. На розділ од многих молодых ученых, котры лем тужать по тітулах, але не мають інтерес о предмет, він є прикладом правого одборника і сімпатїзанта русиньского народа (В. В. Чарскій є членом **Клубу приятелів Карпатской Руси при Русиньскім землячестві «Карпатская Русь» в Москві**). Обгаєна робота тыж прямо свідчить о інтензівнім розвою російской русиністікы в сучасности. ■

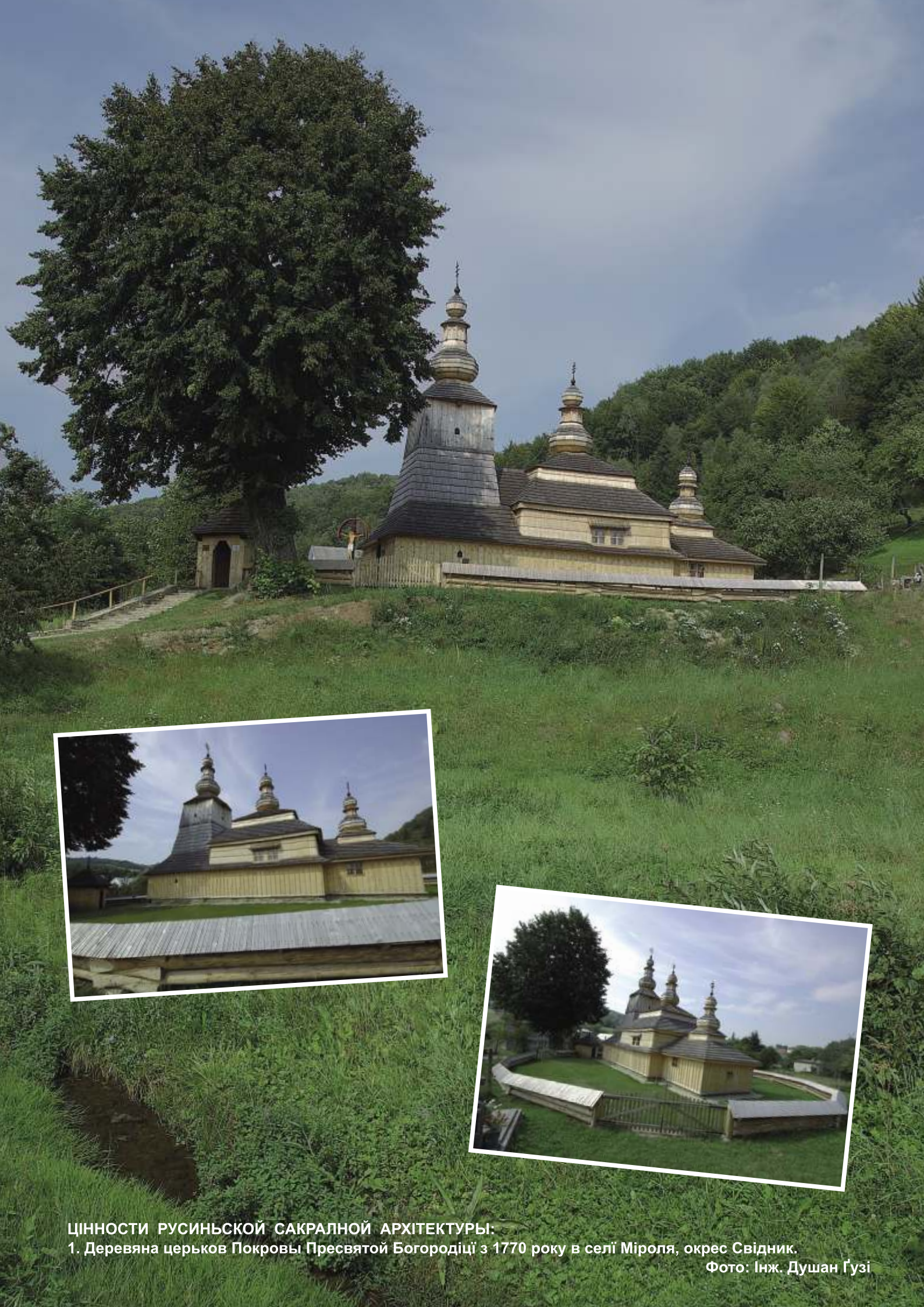
КУЛЬТУРНО-ХРІСТІАНЬСКИЙ ЧАСОПИС выдавать **Русин і Народны новинкы**. Реалізоване з фінанчнов помочов Міністерства культуры СР – програм Култура народностных меншын 2009. Купити го мож і передплатити в редакції на адресі: **Rusín, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR**. Телефон: **051/772 56 29**. Передплатне на рік 5 €, до сусідніх штатів: 20 € або 27 \$, до ост. штатів 25 € або 34 \$ – I. класов; 23 € або 32 \$ – II. класов. Шефредактор: **Мґр. Александер Зоуляк**, редакторкы: **ПґДр. Кветослава Копорова**, **ПґДр. Марія Мальцовска**, языкова редакторка: **ПґДр. Анна Плішкова**, **ПґД**. Регістрачны чїсла: **МК SR 418/91, МІС 49 589**.

Адреса часопису на інтернеті: **www.rusynacademy.sk**, e-mail: **rusyn@stonline.sk**. Выдане в юлі 2009 р.

25. юна 2009 група америцьких Русинів першы раз навщивила новы Інштiтут русиньского языка i културы Пряшiвской унiверзiты в Пряшовi, де iх привiтала директорка ПгДр. Анна Плiшкова, ПгД. (горi третя справа) i асiстенткы: (справа) ПгДр. Марiя Мальцовска i ПгДр. Кветослава Копорова, а iх слова тлумачiв ведучий грyпи Дiн Половка з Пiттсбургу (горi першы злiва).
Фото: А. З.

ЦІННОСТІ РУСИНЬСЬКОЇ САКРАЛНОЇ АРХІТЕКТУРИ:

1. Деревяна церьков Покровы Пресвятой Богородіці з 1770 року в селі Міроля, окрес Свідник.

Фото: Інж. Душан Гузі